

Stockholms universitet
Institutionen för nordiska språk
Språkkonsultlinjen

”När fängelseledom blivit verkställbar sker utplacering på anstalt.”

En kritisk diskursanalys av skriftlig information till
intagna vid Kronobergshäktet i Stockholm

Jenny Gransell

I denna uppsats presenteras en kritisk diskursanalys av en informationsskrift till intagna vid Kronobergshäktet i Stockholm. Resultaten visar att skriften präglas av en distans mellan avsändare och mottagare. Distansen bidrar å ena sidan till att dölja den sociala praktikens maktstrukturer, å andra sidan till att samma maktstrukturer gör sig påmind genom tendenser att exkludera läsaren. Skriftens distanserade hållning accepteras av mottagarna, vilket kan bero på att den överensstämmer med deras övriga erfarenheter av diskursen, av häktesvistelsen och av kriminalvården. En omskriven version av texten, med minskad formalitet och distans, ger positiva resultat eftersom den gynnar möjligheten att ta till sig informationen. Dock skuggas kommunikationen av en divergens mellan hur texten framställer häktesvistelsen och hur de intagna själva upplever den.

Examensarbete 10 p.
Slutversion, 31 januari 2007
Handledare: Kristina Jämtelid

Innehåll

1 INLEDNING	4
1.1 SYFTE	4
1.2 BAKGRUND	5
1.2.1 Häktningsprocessen.....	5
1.2.2 Kronobergshäktet.....	5
1.2.3 Intagna och personal på Kronobergshäktet.....	6
1.3 UNDERSÖKNINGENS MATERIAL	6
2 TEORETISK RAM	7
2.1 FAIRCLOUGH, FOUCAULT OCH DISKURSBEGREPPET.....	8
2.2 FAIRCLOUGHS TREDIMENSIONELLA ANALYSMODELL.....	8
2.3 VARFÖR KRITISK DISKURSANALYS?	9
3 METOD	10
3.1 DISKURS SOM TEXT	10
3.1.1 Skribentsyften	10
3.1.2 Transitivitet	11
3.1.3 Tilltal/ omtal	12
3.1.4 Modalitet.....	12
3.1.5 Ordval.....	13
3.2 DISKURSIV PRAKTIK	13
3.2.1 Textproduktion.....	13
3.2.2 Textkonsumtion.....	13
3.3 DISKURS SOM SOCIAL PRAKTIK	14
4 DISKURS SOM TEXT – EN TEXTANALYS	14
4.1 TRE OLIKA SKRIBENTSYFTEN	15
4.2 TRANSITIVITET – BESKRIVNING AV PROCESSER.....	16
4.2.1 Passiva satser.....	16
4.2.2 Nominaliseringar.....	18
4.2.3 Imperativa verbformer.....	19
4.3 TILLTAL OCH OMTAL	20
4.4 MODALITET	21
4.5 ORDVAL.....	23
4.6 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION AV DISKURS SOM TEXT.....	24
5 DISKURSIV PRAKTIK – PRODUKTION OCH KONSUMTION	25
5.1 TEXTPRODUKTIONEN	25
5.1.1 Intervju med kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson.....	25
5.1.2 Intertextualitet	26
5.2 TEXTKONSUMTIONEN – RÖSTER BLAND DE INTAGNA	27
5.2.1 Skriftens syfte och funktion.....	28
5.2.2 Skriftens stil och begriplighet.....	29
5.2.3 Tankar om avsändaren	29
5.3 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION AV DISKURSIV PRAKTIK	30
6 SOCIAL PRAKTIK – DISKURSEN I ETT VIDARE SAMMANHANG	31
6.1 EN HUMAN KRIMINALVÅRD OCH HÄKTESVISTESENS PARADOX.....	32
6.2 DE INTAGNAS FÖRVÄNTNINGAR PÅ KRIMINALVÅRDEN	33
6.3 EN ÖMSESIDIG DISTANS	33
6.4 UTVECKLING ELLER STATUS QUO	34
7 DEN NYA TEXTEN	35
7.1 SYFTET MED DEN NYA VERSIONEN.....	35
7.2 OMSKRIVNINGEN – TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	35
7.3 EN MOTTAGARUNDERSÖKNING	36

7.4 DISKUSSION	38
8 SLUTSATSER.....	39
KÄLLOR	41
TRYCKTA KÄLLOR	41
ELEKTRONISKA KÄLLOR.....	42
MUNTliga KÄLLOR	42
BILAGOR	43

1 Inledning

Det finns något paradoxalt över häktet som kriminalvårdsinrättning. I mångt och mycket är det att förväxla med ett fängelse – det finns celler, det finns intagna, det finns ”plitar”. Men den högst väsentliga skillnaden är att de häktade, till skillnad från de fängslade, inte är dömda för brott. Formellt sett är samtliga häktade faktiskt oskyldiga, men inte desto mindre har de frångått sina grundläggande fri- och rättigheter. För vissa av de häktade är friheten begränsad så till den grad att de varken får ha kontakt med yttrevärlden eller med andra intagna.

Men trots allt är de flesta överens om att allt detta är i sin ordning; häktet är en nödvändig instans i rättskedjan, oundgänglig för att säkerställa en rättvis och säker rättsprocess.

Vad innebär det då att sitta i häkte? Man måste underkasta sig regler som radikalt begränsar självbestämmandet. Man är hänvisad till ett sällskap man inte själv valt. Och framför allt, man kan inte bege sig därifrån om man skulle vilja. Kort sagt, man har inte makten i egna händer, utan är tvungen att överlämna den till någon annan – till rättsväsendet, till en myndighet, eller mer direkt, till personalen på häktet.

Mitt val av ämne grundar sig på de frågor allt detta väcker. Hur ser kommunikationen ut mellan dem som har makten och dem som blivit frångått densamma? Hur vänder sig en myndighet till medborgarna när dessa medborgare samtidigt är helt och hållet i myndighetens våld? Hur hanterar man som avsändare det paradoxala i att det är formellt oskyldiga, frihetsberövade personer man vänder sig till, och vilka risker finns att kommunikationen störs av detta faktum?

För att få svar på mina frågor har jag valt att undersöka ett exempel på skriftlig information från kriminalvården till personer i häkte. Närmare bestämt skriften ”Information och ordningsregler vid häktet Stockholm Kronoberg”.

1.1 Syfte

Mitt syfte är att undersöka hur Kriminalvården kommunicerar med Kronobergshäktets intagna via skriften ”Information och ordningsregler vid häktet Stockholm Kronoberg”, samt hur mottagarna – de intagna – upplever skriften. Det jag främst fokuserar på är om och hur häktestillvarons maktstrukturer lyser igenom i texten. Är de explicita, eller ligger de dolda? Hur märks det i texten och hur upplevs det av mottagarna?

Jag gör min undersökning enligt en kritisk-diskursanalytisk modell, utvecklad av Norman Fairclough. Tillvägagångssättet är tredelat: för det första har jag gjort en textanalys av skriften, för det andra har jag intervjuat textens författare om skriftens syfte, bakgrund och produktionsprocess, och för det tredje har jag gjort intervjuer och enkätundersökningar med ett antal av textens läsare om hur de upplever skriften. Därigenom hoppas jag kunna ringa in den diskurs texten ingår i. Vidare kopplar jag mina iakttagelser till den sociala ram diskursen inordnas i, bland annat genom diskussioner om häktets roll i rättsväsendet och om de intagnas situation.

Med utgångspunkt i resultaten från diskursanalysen avser jag att göra en ny version av skriften för att se vilka förutsättningar som finns att förändra diskursen och vad resultatet av detta blir.

1.2 Bakgrund

1.2.1 Häktningprocessen

I häkte sitter personer som är skäligen misstänkta eller på sannolika skäl misstänkta för brott.¹ Innan eller i samband med att den misstänkte grips och tas in i häktet gör åklagaren en anhållan, och därefter får den gripne hållas kvar i arresten (häktets avdelning för ännu icke häktade) i högst fyra dagar. Om åklagaren anser att det därefter finns anledning till fortsatt frihetsberövande har han eller hon dessa fyra dagar på sig att begära häktning hos tingsrätten. För att häktning ska komma ifråga måste brottet vara av en art som leder till fängelse i minst ett år. Dessutom ska en av följande tre förutsättningar vara uppfyllda (Kriminalvård i Sverige 2006:9):

- Det finns en risk att den misstänkte avviker om han eller hon är på fri fot.
- Det finns en risk att utredningen försvåras om den misstänkte är på fri fot.
- Det finns en risk att den misstänkte fortsätter att begå brott.

Oavsett brottets beskaffenhet får en person häktas om han eller hon är okänd och vägrar uppge namn och adress, eller saknar hemvist i Sverige.

I vissa fall har den häktade restriktioner utöver själva frihetsberövandet. Det kan innebära att han eller hon

- Inte får ha någon kontakt med andra häktade
- Inte får ta emot besök
- Inte får lyssna på radio, se på teve eller läsa tidningar.
- Inte får skicka eller ta emot post utan att den först granskats av åklagaren.

Åklagaren beslutar att en häktad ska ha restriktioner om det finns en risk att utredningen försvåras av att den misstänkta har kontakt med yttervärlden (www.kvv.se:a).

1.2.2 Kronobergshäktet²

Kronobergshäktet har plats för 301 intagna. Varje år vistas där 10 000–11 000 personer under i genomsnitt 6–8 veckor. Det finns ingen övre gräns för hur länge en person får hållas kvar i häktet, men vid fällande dom räknas tiden i häktet av från fängelsestraffet. Den person som suttit häktad längst är John Ausonius, Lasermannen, som satt på Kronobergshäktet i tre år.

På häktet finns tre gemensamhetsavdelningar för män och en för kvinnor. (30 % av de intagna är kvinnor.) Fyra avdelningar är restriktionsavdelningar för män, och två är blandade avdelningar för män med eller utan restriktioner. Dessutom finns en avdelning för ungdomar. Också där blandas intagna med och utan restriktioner.

¹ Förutom gruppen av brottsmisstänkta finns i häktet personer som tvångsomhändertagits av andra skäl. Exempelvis med stöd i socialtjänstlagen, lagen om vård av ungdom (LVU), eller lagen om vård av missbrukare (LVM). Även personer som utvisats ur landet kan få tillbringa tiden fram till utresan i häkte. Dessa faller dock utanför min undersökning, eftersom min utgångspunkt är häktet som kriminalvårdsinrättning.

² Informationen om Kronobergshäktet i avsnitt 1.2.2 och 1.2.3 är hämtad från min intervju med kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson.

Det finns även en sjukavdelning med 10 platser, samt en arrest där gripna, ännu icke häktade, personer vistas.

1.2.3 Intagna och personal på Kronobergshäktet

År 1994 gjordes en omorganisation inom personalen på Kronobergshäktet i syfte att främja kontakten mellan personalen och de intagna. Tidigare arbetade man i stora arbetsgrupper efter roterande scheman och vistades kortare tider på olika avdelningar. Numera är arbetsgrupperna mindre, och chefer och personal jobbar närmare varandra för att öka insynen i verksamheten. Nu arbetar personalen också en längre tid på en och samma avdelning.

Enligt kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson (nedan omnämnd som P.C.) har omorganisationen gett goda resultat. Att personalen kan göra ett bättre jobb märks på att det, under de senaste åren, uppstått långt färre konflikter mellan personal och intagna än tidigare. Detta illustrerar P.C. med att det tidigare fanns fyra isoleringsceller, som oftast var upptagna. Idag finns bara behov av en av dem; de övriga har gjorts om till pentry och gemensamhetsutrymmen.

Personalen arbetar mycket med etikfrågor, och ett av grundfundamenten i verksamheten är medvetenheten om att de intagna på häktet formellt sett är oskyldiga. Enligt P.C. är detta en fråga som personalen dagligen talar om: ”Vi brukar säga att vi delar in Sveriges befolkning i två kategorier – häktade och ännu inte häktade”. Han menar att det är viktigt att inse att vem som helst kan ”åka med i ett svep”, bli gripen och till och med anhållen. Med detta följer insikten om att de häktade måste få ge utlopp för sin frustration. Då är det viktigt att personalen så klart och tydligt som möjligt förmedlar att de inte har tagit beslutet om häktning, utan att deras uppgift är att göra de intagnas förhållanden så bra som möjligt, utifrån de förutsättningar som finns.

En av personalens uppgifter är att mildra den intagnes isolering. Mötet med andra människor, både med andra intagna och med personal, är därför oerhört viktigt, menar P.C. Som intagen måste man få möjlighet att spegla sig, reflektera och ställa frågor för att bibehålla kontrollen över situationen. Det är när de intagna tappar denna kontroll som det uppstår konflikter och bråk, menar han.

Var och en av de intagna tilldelas en kontaktman som har ansvar för att just den personens behov tillgodoses i bästa mån. Kontaktmannen upprättar även placeringsunderlag. Det betyder att han eller hon sammanställer uppgifter om den intagne, som ligger till grund för beslutet om vilket slags anstalt som passar bäst vid en eventuell fängelseedom. För de intagna som har missbruksproblem finns tre så kallade uppsökare anställda på häktet. Uppsökarens roll är att hjälpa missbrukare på häktet att bibehålla eller öka motivationen att sluta med droger eller alkohol.

1.3 Undersökningens material

Det skriftliga material jag undersöker är skriften ”Information och ordningsregler vid häktet Stockholm Kronoberg” (bilaga 1). Skriftens omfattning är på fyra A4-sidor.

Den intagne får skriften i samband med häktningen, det vill säga efter dag fyra, när han eller hon blir förflyttad från arresten till en av häktets avdelningar.³

Som referensmaterial, bland annat vid analysen av intertextualitet, har jag använt mig av ”Kriminalvårdens häktesföreskrifter” (Kriminalvårdens författningssamling 2006) samt ”Lag (1976:371) – behandlingen av häktade och anhållna m.fl.” (rixlex.riksdagen.se). Dessa båda texter finns tillgängliga på häktets avdelningar, och har i detta sammanhang två mottagargrupper: personalen och de intagna.

Vid sidan av det skriftliga materialet baserar jag min analys på en intervju med kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson, samt på intervjuer och enkäter med sammanlagt 14 personer som satt intagna vid de tre tillfällen jag besökte Kronobergshäktet.

2 Teoretisk ram

Såväl teoretiskt som metodologiskt tar jag mitt avstamp i kritisk diskursanalys, såsom den beskrivs och tillämpas av Norman Fairclough. Jag kommer dock även att använda begrepp och teorier från andra företrädare av kritisk diskursanalys, exempelvis Roger Fowler och Gunther Kress (1979).

Den kritiska diskursanalysens grundtanke är att en text är oskiljbar från sin kontext. Det betyder att texten formas av sitt sociala sammanhang – att de sociala strukturer som råder i ett visst samhälleligt sammanhang också finns inbyggda i de texter som är knutna till det. Det betyder också att texten i sin tur bidrar till att forma dessa sociala strukturer, att föra dem vidare eller att förändra dem.

Fairclough beskriver språk som en form av social praktik. Han utvecklar det genom att slå fast tre grundläggande tankar kring språk (Fairclough 2001:18ff).

För det första är språk en del av samhället och inte på något sätt externt från det. Det sociala sammanhanget avgör hur vi skriver, läser, talar och lyssnar.

För det andra består språket, som social process, av flera delar. Texten är en av dem, produktionsprocesserna bakom texten är en annan, och mottagarens tolkningsprocess är en tredje. Enligt Fairclough är det dessa beståndsdelar som utgör diskursen (se avsnitt 2.1).

För det tredje påverkas både produktionsprocessen och tolkningsprocessen av utomspråkliga sociala faktorer i tre nivåer: den specifika situationen som diskursen äger rum i, den sociala institution som reglerar diskursen i ett vidare perspektiv, samt den stora samhälleliga ramen.

Om man sammanför de två senare tankarna framträder språket som en tredelad social process. Den första delen är själva texten. Den andra delen är den diskursiva praktiken som utgörs av produktionsprocessen och tolkningsprocessen. Den tredje delen är den sociala ram som påverkar de bägge andra delarna.

Det är just denna beskrivning som utgör Faircloughs tredimensionella analysmodell, vilken jag kommer att tillämpa i min undersökning (se avsnitt 2.2).

Vari ligger då det kritiska i kritisk diskursanalys? Poängen är att se med kritiska ögon på diskurser för att kunna blottlägga ojämlika maktförhållanden i samhället. Dessa maktförhållanden upprätthålls i diskursen, och genom att synliggöra dem har man tagit det första steget mot en social förändring. Kritiken riktas alltså mot de sociala orättvisor som kan ligga mer eller mindre dolda i diskursen.

³ Detta har visat sig vara en sanning med modifikation. Meningen är att alla intagna ska få skriften, men i samband med intervjuer med intagna har det framkommit att flera av dem inte fått den.

Fairclough är inte den första att intressera sig för den sociala kontextens inflytande på språket och vice versa. Bland hans föregångare kan nämnas Fowler & Kress (1979) som företrädare vad de kallar ”kritisk lingvistik”. Att skillnaden mellan kritisk diskursanalys och kritisk lingvistik är hårfin framgår av Sarangi & Slembrouks beskrivning av det senare:

Critical linguistics [...] pays attention to how language both reflects and gives shape to the social – in short, how linguistic practices not only contribute to a reproduction of society, but also how they may bring about a transformation of social relations [...]. (Sarangi & Slembrouk 1996:12)

Bergström och Boréus beskriver kritisk lingvistik som ”ett av ett flertal angreppssätt inom ramen för kritisk diskursanalys” (Bergström & Boréus 2005a:280), medan Hellspong och Ledin gör en distinktion mellan de bägge skolorna. De menar att Fairclough ”mer än sina föregångare lyfter fram de sociala villkor som texter är knutna till” (Hellspong & Ledin 1997: 289).

Jag gör här ingen distinktion mellan de två synsätten, utan sorterar såväl Fairclough som hans föregångare under kritisk diskursanalys när jag hänvisar till dem. Det är dock som jag tidigare nämnt främst Fairclough jag utgår ifrån i min analys.

2.1 Fairclough, Foucault och diskursbegreppet

Norman Fairclough har i mångt och mycket låtit sig inspireras av Michel Foucault och dennes tankar om diskurser som något som skapar och återskapar makt och herravälde i samhället (Englund & Svensson 2003:77).

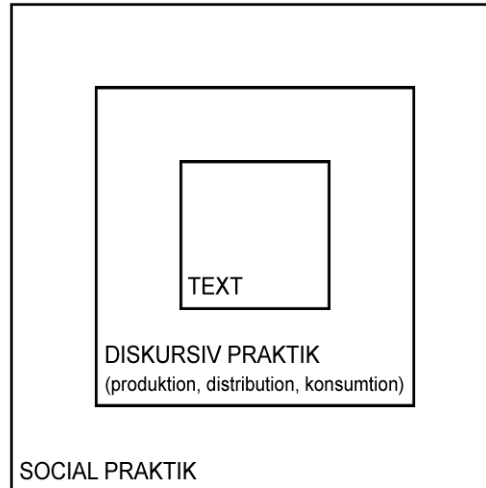
En skillnad mellan Foucault (och den franska inriktning som han räknas till) och Fairclough (den anglosaxiska inriktningen), är att den strukturella lingvistik inte ägnas någon större uppmärksamhet hos Foucault, medan den spelar en av huvudrollerna hos Fairclough (Bergström & Boréus 2005b:309). Denna skillnad avspeglas i de bägges definition av diskurs. För Foucault är diskurs ”[h]ela den praktik som frambringar en viss typ av yttranden” (Bergström & Boréus 2005b: 309). För Fairclough är det ”[s]pråkbruk såsom social praktik” (Winter Jørgensen & Philips 2000:72). Foucault sätter alltså praktiken i centrum medan Fairclough vänder på det och fokuserar på språkbruket.

I min analys känns det naturligt att ansluta till Faircloughs språkbrukscentrerade definition, eftersom jag, så att säga, går samma väg – tittar på språkbruket i en text och kopplar det till en social praktik.

2.2 Faircloughs tredimensionella analysmodell

Som jag nämnt ovan beskriver Fairclough diskurs som ”Språkbruk såsom social praktik”. Definitionen implicerar att diskursen har olika beståndsdelar: den omfattar ett språkbruk, en social koppling och en praktik.

Dessa tre delar motsvaras av tre dimensioner i den analysmodell Fairclough utvecklat (se figur 1). Vid en diskursanalys tas alla tre dimensioner i beaktande.

Figur1. Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys.
(Fairclough1992:73)

Här följer en genomgång av de tre dimensionerna.

När man analyserar diskursen som **text** utför man en regelrätt textanalys; man analyserar till exempel syntax och ordval, i syfte att kartlägga hur diskursen förverkligas textuellt. Beläggen tjänar som en beskrivning av diskursen, och används vid tolkningen av densamma i de två övriga dimensionerna (Fairclough 1992:73).

Med **diskursiv praktik** avser Fairclough hur texter produceras, distribueras och konsumeras (Fairclough 1992:78). När det gäller textens produktionsförhållanden undersöker man vilka rutiner och vilken arbetsgång som präglar produktionen. Man kan också se till vilka intertextuella kedjor texten är en del, alltså vilka andra texter eller diskurser som finns närvarande i texten. När det gäller konsumtionsförhållandena intresserar man sig för hur mottagarna uppfattar texten och hur de sätter den i relation till tidigare erfarenheter av diskursen.

Dimensionen **social praktik** rör hur diskursen är kopplad till ett större socialt sammanhang. Här ser man till hur den diskursiva praktiken står i relation till rådande sociala ordningar, om den medverkar till att reproducera dem eller omstrukturera dem (Winter Jørgensen & Philips 2000:76).

2.3 Varför kritisk diskursanalys?

Syftet med mitt arbete är, som nämdes i avsnitt 1.1, att undersöka hur kriminalvården kommunicerar med Kronobergshäktets intagna via skriften ”Information och ordningsregler vid häktet Stockholm Kronoberg”, samt hur mottagarna upplever skriften. Eftersom jag vill betrakta texten i sitt sammanhang faller det sig naturligt att placera den i en diskursanalytisk ram. Att jag väljer just kritisk diskursanalys beror på att jag tror att det perspektiv som är centralt i den kritiska diskursanalysen – makt och maktstrukturer – är högst aktuellt när det gäller denna typ av text. Texten riktar sig till människor som blivit fråntagna sin frihet och därmed sin makt. Makten ligger i händerna på rättsväsendet, i detta fall förkroppsligat av personalen som de intagna möter på häktet och som står som avsändare till skriften.

Det som skiljer detta fall från den kritiska diskursanalysens skolboksexempel är att maktstrukturerna här ligger i dagen. Ingen kan förneka de asymmetriska maktförhållanden som av naturliga skäl finns på ett häkte.

Det centrala är därför inte att upptäcka dolda maktstrukturer; det centrala är istället hur maktstrukturerna manifesteras i texten och hur de uppfattas av textens mottagare.

3 Metod

Som jag nämnde i kapitel 2 tar jag även min metodologiska utgångspunkt i den kritiska diskursanalysen. Jag använder Faircloughs tredimensionella analysmodell som arbetsredskap, och har följaktligen analyserat text, diskursiv praktik och social praktik var för sig.

Som ett andra led i undersökningen utgår jag från resultaten av min diskursanalys för att skriva en ny version av den skrift jag analyserar. Syftet med detta är, som jag nämnde i avsnitt 1.1, att utforska vilka förutsättningar som finns att förändra diskursen, och vilket resultatet blir. Precis som för den autentiska texten utför jag en mottagarundersökning för den omskrivna texten. Det metodologiska tillvägagångssättet för denna andra del faller dock utanför den kritisk-diskursanalytiska modellen. Den ska inte ses som en del av analysen utan snarare som en uppföljning av analysens resultat. Jag beskriver tillvägagångssättet närmare i kapitel 7.

Här följer en redogörelse för min metod inom ramarna för den diskursanalytiska modellen, alltså för den analys jag gjort av den autentiska texten och dess diskurs. Jag börjar med att beskriva hur jag gått tillväga vid analysen av diskurs som text.

3.1 Diskurs som text

När jag valt kategorier för min textanalys har jag utgått från mitt syfte att undersöka diskursens maktstrukturer – huruvida de är explicita eller dolda i texten. För detta använder jag följande analyskategorier: **transitivitet** (genom **passiva satser**, **nominaliseringar** och **imperativa verbformer**), **tilltal**, **modalitet** och **ordval**. Jag beskriver var och en av kategorierna närmare nedan.

Jag fann det nödvändigt att kvantifiera beläggen ur de olika kategorierna för att lättare kunna uppfatta hur de fördelar sig mellan textens olika **skribentsyften** (se 3.1.1 för förklaring av begreppet, samt hur jag tillämpar det). Fördelningen av beläggen presenteras i tabellform i anslutning till respektive delanalys i avsnitt 4.2–4.5. Undantaget är analyskategorin ordval där jag, efter att ha bildat mig en första uppfattning av fördelningen, inte såg någon poäng med en kvantifiering.

Innan jag går närmare in på de olika analyskategorierna ska jag beskriva hur och varför jag använt mig av det jag kallar skribentsyften.

3.1.1 Skribentsyften

Skribentsyften är i sig ingen egen analyskategori, utan snarare ett verktyg i förarbetet inför analysen.

För att kunna betrakta vart och ett av textanalysens belägg i sin kontext har jag delat in texten efter de olika syften jag kunnat identifiera. Även om jag kallar texten

för informationsskrift, tror jag nämligen att det är en förenkling att påstå att texten *bara* har till syfte att informera.

Här använder jag Melin & Langes begrepp ”skribentsyften” (Melin & Lange 2000:23), som kan jämföras med vad Hellspong & Ledin kallar ”språkhandlingar” (Hellspong & Ledin 1997:161). Anledningen till att jag föredrar att kalla det skribentsyften är att jag bakom begreppet språkhandlingar uppfattar en konventionell koppling till de rent grammatiska språkhandlingarna, det vill säga till dem som intimt hänger samman med satsens konstruktion – att uppmaningar till exempel uttrycks i imperativform.

Jag förhåller mig friare till det jag valt att kalla skribentsyften, och det är mina egna tolkningar som ligger bakom vilket skribentsyfte respektive textdel sorterar under. Det har alltså inte så mycket att göra med syntax som med innehåll, och det ligger därför närmare mitt syfte.

De skribentsyften jag identifierat är **upplysande, beordrande** och **instruerande**. De finns närmare beskrivna under min resultatredovisning i avsnitt 4.1.

I analysen av skribentsyften har jag använt den grafiska meningen som analysenhet, det vill säga det som står mellan meningsinledande stor bokstav och (meningsavslutande) stort skiljetecken (Hultman 2003:278).

Ibland har det varit svårt att skilja ett syfte från ett annat. Exempelvis har jag i något fall haft svårt att bestämma mig för om en mening sorterar under beordrande eller instruerande skribentsyfte. Det som då fått avgöra är om texten erbjuder valfrihet eller om det finns något inslag av tvång. I exempel 1 är det den intagnes egen önskan som leder till uppmaningen, och inte någon form av tvång. Därför hamnar meningen under instruerande skribentsyfte.

Ex. 1: Pengar som den intagne inte själv önskar inneha i bostadsrummet skall bokföras på ett häkteskonto.

Metoden att fastställa skribentsyften efter en subjektiv tolkning, kan vara en svaghet för undersökningen. Det finns en potentiell risk att mina slutsatser i slutändan blir missvisande för att jag gjort en felaktig bedömning av skribentsyftet. För att minimera denna risk har jag varit noga med att illustrera varje typ av belägg i min textanalys med minst ett exempel, för att förtydliga på vilket sätt jag gör kopplingen mellan texten och skribentsyftet.

3.1.2 Transitivitet

Analysen av transitivitet syftar till att klarlägga hur olika processer beskrivs i texten, och framför allt hur processernas deltagare (kriminalvården och de intagna) beskrivs – om de är närvarande i texten, eller om de är dolda. Jag har undersökt transitiviteten genom att titta på förekomsten av passiva satser, nominaliseringar, och imperativa verbformer.

I analysen av **passiva satser** använder jag huvudsatser i påståendeform (deklarativa satser) som analysenheter och kategoriserar dem efter om det är kriminalvården⁴ eller den intagne som har agentrollen, samt efter om agenten står i passiv eller aktiv form.

⁴ När jag använder benämningen ”kriminalvården” menar jag kriminalvårdens representanter. Oftast är det häktespersonalen som avses, men även anställda på andra håll i organisationen. Ibland räknar jag med andra representanter för rättsväsendet, såsom åklagare.

Anledningen till att jag även räknat de aktiva satserna är att jag vill kunna jämföra andelen passiva satser i de olika skribentsyftena. Siffran som anger de aktiva satserna ska därför endast ses som en referens.

Jag har inte räknat med de meningar där agenten är någon annan än kriminalvården eller den intagne, inte heller de meningar där agenten helt och hållet saknas på grund av nominalisering.

Vid analysen av transitivitet har jag även tagit upp förekomsten av **nominaliseringar**. Jag har enbart räknat med de fall där nominaliseringen fått ersätta såväl agent som patient i en sats. Följaktligen räknar jag inte in satser som visserligen innehåller nominaliseringar, men där agenten och patienten finns med (om än i passiv form). Exempelvis räknar jag inte med meningen ”Intagen har rätt till utevistelse i rastgård minst en timme per dag” trots att den innehåller nominaliseringen ”utevistelse”. I transitivitetsanalysen räknas den istället som en process med aktiv agent.

I avsnitt 4.5 tar jag även upp nominaliseringar i analysen av ordval. Där behandlar jag dem utifrån deras lexikala egenskaper, och inte utifrån hur de används för att beskriva processer.

Vid analysen av de **imperativa verbformerna** undersöker jag i vilka syften och sammanhang texten vänder sig med direkta uppmaningar till sina läsare.

3.1.3 Tilltal/omtal

Vid analysen av tilltal/omtal har jag tittat på huruvida texten vänder sig direkt till sina läsare eller inte. Om läsarna tilltalas med ”du” eller om de omtalas, samt, i det senare fallet, *hur* de omtalas.

3.1.4 Modalitet

Fairclough gör skillnad mellan relationell modalitet och expressiv modalitet, där relationell modalitet markerar den auktoritet avsändaren utövar på mottagaren, och expressiv modalitet visar hur avsändaren förhåller sig till begreppet sanning (Fairclough 1989:126). Det senare har att göra med om avsändaren uttrycker sig med säkerhet (något *är* på ett visst sätt) eller reserverar sig (något *kan vara* på ett visst sätt).

I min undersökning kommer jag endast att titta på den relationella modaliteten. Jag begränsar mig till att analysera hur de modala hjälpverben ”kan”, ”får” och ”skall” används i texten. Jag ser dels till om det är den intagne eller kriminalvården som är agent (som kan/får/skall göra någonting), dels till i vilket skribentsyfte de modala hjälpverben används.

Jag hade även tänkt räkna med det modala hjälp verbet ”måste”, men strök det efter att ha konstaterat att det enda belägget fanns i en mening där varken kriminalvården eller den intagne stod som agent.

3.1.5 Ordval

I analysen av ordval har jag genom närläsning⁵ försökt identifiera lexikala belägg som avviker från det jag med stöd i Hellspong & Ledin väljer att kalla ett allmänspråkligt ordval. Hellspong & Ledin använder termen allmänspråklig för en stil som inte har inslag av fackspråk (Hellspong & Ledin 1997: 212). Här modifierar jag definitionen något och räknar ord som allmänspråkliga om de inte bär spår av någon speciell diskurs. Man skulle även kunna kalla det ett neutralt ordval.

Till skillnad från i analysens övriga delar har jag här inte kvantifierat beläggen. Efter min närläsning nöjde jag mig i stället med att konstatera att beläggen var någorlunda jämt fördelade mellan de olika skribentsyftena. Jag kommer dock att för varje skribentsyfte diskutera vilken verkan ordvalet har just där.

3.2 Diskursiv praktik

För att kunna analysera den diskursiva praktiken har jag undersökt hur texten producerats och hur den konsumeras. Jag har däremot inte gjort någon speciell undersökning av textens distribution, utöver konstaterandet att den inte delas ut regelmässigt (se avsnitt 5.3). Till största del bygger jag analysen på intervjuer, men jag går även till andra texter för att se hur stort inflytande de har på skriften genom intertextualitet.

Här följer en närmare redogörelse för mitt metodologiska tillvägagångssätt vid analysen av den diskursiva praktiken.

3.2.1 Textproduktion

För att bilda mig en uppfattning om hur skriften blivit till har jag intervjuat kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson vid Kronobergshäktet, som är skriftens huvudförfattare. Han har även upplyst mig om textens syfte samt i vilket sammanhang de intagna får den.

Jag har också undersökt vilken typ av intertextualitet texten bär spår av. Fairclough skiljer mellan manifest intertextualitet och interdiskursivitet (Fairclough 1992:117-118). Den senare kallar han även konstitutiv intertextualitet. Den manifesta intertextualiteten visar sig genom att andra texter finns närvarande i texten på ett konkret sätt, exempelvis genom citat eller referat från andra texter. Interdiskursiviteten är mer dold. Där handlar det istället om att influenser från andra diskurser finns i texten och visar sig genom exempelvis stil och ordval.

3.2.2 Textkonsumtion

För att ta reda på hur mottagarna upplever skriften har jag intervjuat nio personer som var intagna på Kronobergshäktet vid de tillfällen jag var där. Fem kvinnor och

⁵ Mårdsjö kallar metoden tolkande läsning och beskriver den som en kvalitativ närläsning utifrån den kunskap som förvärvats om texten (Mårdsjö 1992:96).

fyra män. Jag lät dem också fylla i en enkät med frågor som bland annat rör textens begriplighet, stil och användbarhet.

Vid urvalet av informanter eftersträvade jag en jämn fördelning mellan kvinnor och män. Vidare var ett kriterium att informanterna skulle kunna läsa svenska obehindrat⁶. Inom dessa grupper gjordes urvalet slumpmässigt. Jag frågade helt enkelt kvinnor och män som jag träffade på häktets gemensamhetsavdelningar om de ville ställa upp på en intervju.

Ett problem som uppenbarade sig var att det var få av de intagna som fått informationsskriften. Av de nio personer jag intervjuade var det bara två som var bekanta med den. Fyra av informanterna trodde sig ha försetts med något slags informationsmaterial, men hade inte läst det så noga och hade det inte kvar. Tre uppgav att de inte fått någon liknande skrift överhuvudtaget. Endast en person hade skriften kvar, förvarade den i sitt rum och uppgav att han ibland tog fram och läste i den. För att alla skulle kunna uttala sig om skriften lät jag var och en läsa igenom den under några minuter före intervjun.

Inför intervjuerna formulerade jag ett antal frågor (bilaga 2) och höll mig relativt strikt till dem. Det var ett val jag gjorde efter att ha blivit upplyst om att det inte var tillåtet att använda bandspelare. Jag såg en risk att jag inte skulle klara av att föra anteckningar om samtalet fick löpa mer fritt.

Utöver mina intervjufrågor hade jag med mig en enkät (bilaga 3). Informanterna fick i uppgift att värdera olika parametrar som presenterades i motsatsparen icke informativ–informativ, svårläst–lättläst, opersonlig–personlig, stel–levande, otrevlig–trevlig, otydlig–tydlig, oanvändbar–användbar. Vid presentationen av enkätresultatet har jag räknat ut ett medelvärde för varje parameter.

3.3 Diskurs som social praktik

I analysen av diskursen som social praktik ser jag texten, samt den diskursiva praktiken i ett större perspektiv, mot bakgrund av det sociala sammanhang den inordnas i. Här knyter jag bland annat an till min inledande diskussion om häktesvistelsens paradox.

I följande tre kapitel presenterar jag resultaten av min analys efter Faircloughs tredimensionella modell. Jag inleder med beskrivning och diskussion av diskurs som text, för att därefter titta närmare på och diskutera den diskursiva praktiken. Avslutningsvis försöker jag teckna en bild av den sociala praktiken och den roll texten och textens diskurs har däri.

4 Diskurs som text – en textanalys

När jag valt analyskategorier har jag, som nämnts i avsnitt 3.1, utgått från syftet att undersöka hur häktesvistelsens maktstrukturer manifesteras i informationsskriften.

⁶ Det vore visserligen intressant att undersöka förståelsen hos dem som inte behärskar svenska språket lika bra, men det måste nog ske i en annan undersökning. Vid min analys av informanternas tolkning ville jag kunna bortse från risken för missförstånd på grund av bristande språkkunskaper.

Detta har jag försökt att göra genom analys av **transitivitet, tilltal/omtal, relationell modalitet** och **ordval**.

För att kunna koppla mina belägg till skriftens kontext har jag inför analysen identifierat tre olika **skribentsyften**: upplysande, beordrande och instruerande. I analysen diskuterar jag mina belägg mot bakgrund av respektive skribentsyfte.

I resultatpresentationen som följer börjar jag med att redogöra för de tre skribentsyftena. Därefter följer analysresultaten för de olika kategorierna. Slutligen kommer en översiktlig sammanfattning och diskussion av textanalysen.

4.1 Tre olika skribentsyften

Materialet jag har valt att analysera ska fylla flera funktioner. För det första är det ett informationsmaterial som berättar om häktets verksamhet och rutiner. För det andra är det en samling regler som måste följas. För det tredje är det ett slags lathund som den intagne kan använda för att ta reda på hur han/hon ska bära sig åt rent praktiskt i olika sammanhang, exempelvis för att skicka brev, för att få träffa kriminalvårdschefen etc.

Vid textanalysen har jag analyserat dessa funktioner var för sig, för att ha möjlighet att urskilja eventuella skillnader i hur man använt språket beroende på det bakomliggande syftet. Följaktligen har jag, utifrån min egen tolkning, kopplat varje mening till ett av tre skribentsyften. I avsnitt 3.1.1 finns en närmare beskrivning av tillvägagångssättet.

Här följer beskrivningar av hur jag definierar de olika skribentsyftena, samt exempel som illustrerar hur de omsätts i språklig form.

Upplysande syfte (ex. 2 och 3): Information om exempelvis aktivitetsutbud, rutiner och tider. Informationen är neutral såtillvida att den inte inbegriper upplysningar som är förknippade med tvång. Dessa hör istället till kategorin beordrande syfte.

Ex. 2: Intagen har rätt till utevistelse i rastgård minst en timme per dag

Ex. 3: Mat utspisas enligt följande: Frukost ca 07.30, lunch ca 11.30 och middag ca 16.30

Beordrande syfte (ex. 4 och 5): Här handlar det om påbud och förbud. Direkta order hör till denna kategori (ex. 4), men även upplysningar som implicerar ett tvång (ex. 5).

Ex. 4: Stör ej sjuksköterskorna när de är upptagna med andra intagna med hänsyn till sekretessen.

Ex. 5: Intagen kroppsvisiteras vid ankomsten till häktet.

Instruerande syfte (ex. 6 och 7): Hit hör anvisningar om hur den intagne ska gå tillväga för att exempelvis få sina önskemål uppfyllda.

Ex. 6: Önskar du kontakt med sjuksköterska meddelar du personalen på avdelningen.

Ex. 7: Intagen förser själv avgående brev med frimärke.

Hädanefter benämner jag de olika skribentsyftena **U-syfte** – upplysande skribentsyfte, **B-syfte** – beordrande skribentsyfte och **I-syfte** – instruerande skribentsyfte.

4.2 Transitivitet – beskrivning av processer

I analysen av transitivitet fokuserar jag på hur texten beskriver processer, det vill säga händelser och handlingar. I centrum för analysen står huruvida de personer som är inblandade i processerna finns närvarande i texten, eller om de är dolda (se avsnitt 3.1.2 för en närmare beskrivning av metoden.)

Jag börjar med att undersöka förekomsten av passiva satser för respektive skribentsyfte.

4.2.1 Passiva satser

I en passiv sats är agenten – den som utför en handling – dold. Detta ger en diffus bild av den process satsen beskriver, eftersom det är otydligt vem som gör vad.

Jag delar in de passiva satserna i två grupper med utgångspunkt i vem som är (den underförstådda) agenten – kriminalvården eller den intagne⁷. På så sätt kan jag göra en bättre bedömning av hur de påverkar texten.

Tabell 1 **Fördelning av aktiva och passiva agenter.** Totalsumman avser den sammanlagda mängden huvudsatser i påståendeform, bortsett från dem som har annan agent, eller där processen beskrivs enbart genom nominalisering.

	Upplysande	Beordrande	Instruerande	Totalt
Intagen, passiv	3	6	12	21
<i>Intagen, aktiv</i>	7	3	3	13
Kriminalvården, passiv	16	7	1	24
<i>Kriminalvården, aktiv</i>	11	1	-	12

Som tabell 1 visar förekommer de passiva satserna för samtliga skribentsyften. Där den intagne är agent är de vanligast för I-syfte. Här kan passivformen göra det oklart vem som är agent, vilket riskerar att ställa till problem för den som ska följa instruktionerna (se ex 8).

Ex. 8: Termosen ställs tom utanför bostadsrummet vid frukostutdelningen och under eftermiddagen.

Många av instruktionerna är formulerade på likartade sätt: ”Anhållan lämnas till personalen” eller ”Önskemål framförs till personalen”. Återigen är agenten dold, och

⁷ Vid vissa tillfällen är det någon annan än den intagne och kriminalvården som står som agent, exempelvis besökare. Dem har jag valt att inte ta med i analysen, eftersom mitt fokus ligger på samspelet mellan intagen och kriminalvården.

handlingen framställs som om den vore en händelse som äger rum utan någons agerande. Men till skillnad från i exempel 8 är risken för missförstånd liten i dessa fall eftersom patienten – personalen – oftast finns närvarande i texten (se ex. 9).

Ex 9: Anhållan lämnas till personalen om kontakt med tandläkare önskas.

I meningar med kriminalvården som agent är passivformen vanligast för U-syfte (se tabell 1). Vid dessa tillfällen blir det ibland otydligt vem som bär ansvaret för att något blir gjort. I exempel 10 står det exempelvis inte helt klart om det är den intagne själv som måste se till att hon eller han får hjälp, eller om ansvaret vilar på någon annan.

Ex. 10: Finnas behov av läkarvård och medicin anmäls detta till sjuksköterska eller läkare.

Fowler & Kress (1979) skriver om hur liknande osäkerhet om agenten sprider en vaghet över texten (Fowler & Kress 1979:32). De fortsätter: "A dissatisfied member can be left very frustrated by not knowing where to turn for specific action. [...] Anyone who has ever come up against 'faceless bureaucracy' will know what this is about." (a.a) Att de ser detta som typiskt för "ansiktslös byråkrati" aktualiserar textens koppling till en traditionell myndighetsdiskurs.

I B-syfte är passivformen vanlig både i satserna där den intagne är agent och i dem där kriminalvården är agent. Bakom många av beläggen anar jag en *respektstrategi* för att undvika *ansiktshot*.⁸ Brown och Levinson gör skillnad mellan "positive face wants" – det sociala behovet av att bli uppskattad, och "negative face wants" – det sociala behovet att inte bli förolämpad/få sin integritet kränkt (Sarangi & Slembrouk 1996:88). I det sociala samspelet använder vi strategier, för att balansera mellan dessa båda behov. De som syftar till närhet brukar kallas *solidaritetsstrategier*, och de som syftar till att värna den andras integritet – att bevara ansiktet på den andra – brukar kallas för *respektstrategier* (Norrby 1996)⁹. En sådan ansiktsbevarande respektstrategi menar jag kan vara att "gömma" agenten genom passivering. Genom att exempelvis inte ange vem som är agenten i exempel 11 undviker avsändaren risken att läsaren känner sig utpekad som någon som smusslat in en mobiltelefon. Det kan lika gärna vara någon annan texten menar.

Ex. 11: Egen telefonutrustning får ej innehas.

Då kriminalvården är dold som agent är det ofta i ett sammanhang där det finns en risk att den intagne upplever att personalen kränker den personliga integriteten, som vid visitation (se ex. 12).

Ex. 12: Intagen kroppsvisiteras vid ankomsten till häktet.

Genom att framställa visitationen som en händelse (agentlös) snarare än en handling (som förutsätter en agent) avlägsnar man den som bär ansvaret för att den intagne kan känna sig kränkt.

⁸ Ansiktshot är ett begrepp som ursprungligen myntats av sociologen Erving Goffman och därefter utvecklats för sociolingvistiska syften av Penelope Brown och Stephen Levinson.

⁹ Norrby talar om dessa sociala strategier i ett sammanhang som rör samtalsanalys. Jag ser dock inget hinder i att använda hennes terminologi även i detta sammanhang, eftersom det är välkänt att liknande mekanismer styr hur vi uttrycker oss i skrift.

Här kan det dock vara på sin plats att påpeka att en dold agent inte nödvändigtvis behöver betyda en dold agenda. Många gånger är det inget annat än utrymmesskäl som ligger bakom valet av passivform – att informationen ska vara kortfattad (Hellspång & Ledin 1997:132). Passiveringen kan även bero på att man tycker att agenten är underförstådd (Fairclough 1989:125).

Fowler & Kress förhåller sig dock kritiskt till argumentet om utrymmesbesparing och redundans.

A common counter-argument [...] is that what is involved here is that matter of 'simple economy'. The economy achieved here is never simple; and a very high price indeed is exacted for it. (Fowler & Kress 1979:32)

Som vi kommer att se i avsnitt 5.1.1 finns det verkligen en ambition att hålla texten kort, vilket alltså kan vara en av förklaringarna till passivformerna och, indirekt, till den distanserade stilen.

4.2.2 Nominaliseringar

Under analysen av transitivitet faller också nominaliseringar. Vid nominalisering förvandlas en process (som vanligtvis beskrivs med hjälp av ett verb) till ett substantiv. Därigenom hamnar inte bara agenten i bakgrunden, utan hela processen. Det kan i sin tur verka mystifierande, abstrakt och till och med hotande för läsaren (Fairclough 1992:179). För precis som i fallet med passivering hölls ansvarstagaren för en handling i dunkel. Fairclough framhåller dock att nominaliseringar, precis som passiveringar kan grunda sig i att författaren sett en möjlighet att komprimera processen vid ett tillfälle där redundans minimerar risken för missförstånd (Fairclough 1989:125). Nominaliseringar är, liksom passiveringar, typiska för myndighetstext och går ofta under benämningen ”substantivsjukan”.

Tabell 2 **Fördelning av nominaliseringar**

	Upplysande	Beordrande	Instruerande	Totalt
Nominaliseringar	5	3	1	7

Som tabell 2 visar är nominaliseringar vanligast i U-syfte och B-syfte.

En konsekvens av nominaliseringar i U-syfte kan vara att det blir svårt för läsaren att identifiera sig med processen, eftersom nominaliseringen så effektivt trollar bort människan i den (se ex.13).

Ex 13: I avvaktan på anstaltsplacering kan överflyttning till väntavdelning på annat häkte eller anstalt förekomma.

Kanske beror nominaliseringen i detta och liknande fall på att processen påminner om att läsarens självbestämmande är satt ur spel, vilket kan uppfattas som en kränkning som avsändaren känt ett behov av att mildra. Med andra ord, ett slags respektstrategi.

Man kan även tänka sig andra orsaker bakom nominaliseringarna, som också har med respekt att göra (se ex. 14).

Ex. 14: Vid misskötsamhet avbryts promenaden.

I exempel 14 informerar man om följderna om någon missköter sig, men pekar inte ut just läsaren som den person som skulle få för sig att bryta mot reglerna. I stället kringgår man den känsliga frågan genom nominaliseringen ”misskötsamhet”. Här bidrar dessutom den passiva formen till distansering. Vi får inte veta vem som avbryter promenaden om den intagne missköter sig.

4.2.3 Imperativa verbformer

Den tredje typen av transitivitet i min analys visar sig genom imperativa verbformer. Genom imperativa verbformer uppmanas läsaren att agera, och därigenom pekas agenten ut utan att stå som subjekt i texten – agenten kan inte vara någon annan än läsaren, den som tar emot uppmaningen. Fowler & Kress (1979) ser imperativformen som den uppmaningsform (jämfört med påståendesatser med modalitetsmarkörer) som används när maktasymmetrin är som störst mellan den som ger och den som tar emot order. Som de skriver: ”Someone who enjoys absolute power can afford to be abrupt.” (Fowler & Kress 1979: 29)

Tabell 3 **Fördelning av imperativer** mellan olika skribentsyften.

	Upplysande	Beordrande	Instruerande	Totalt
Imperativer	-	1	6	7

Tabell 3 visar att det inte förekommer några imperativer i de upplysande delarna av texten. Det är inte konstigt eftersom det, till skillnad från i de instruerande och beordrande skribentsyftena, inte finns något handlingsinriktat inslag i dessa delar av texten.

Att det endast finns ett belegg för imperativ i B-syfte (se ex 15) är kanske något mer förvånande. Imperativerna lyser med sin frånvaro till förmån för uppmaningar i påståendeform, vilket går stick i stäv mot Fowlers & Kress’ tumregel att en stor maktasymmetri medför en stor mängd imperativer.

Ex. 15: Stör ej sjuksköterskorna när de är upptagna med andra intagna med hänsyn till sekretessen.

Men även om maktasymmetrin är uttalad är kanske risken för ansiktshot en anledning till att direkta imperativuppmaningar knappt förekommer i beordrande syfte.

En annan tänkbar anledning är att andra diskurser inom kriminalvården har inflytande på texten. En text som representerar en annan diskurs – diskursen inom gruppen kriminalvårdsanställda – är ”Kriminalvårdens häktesföreskrifter” ur Kriminalvårdens författningssamling (www.kvv.se:b) där personalen på häktet är den primära mottagaren. Uppmaningarna i häktesföreskrifterna är konsekvent i påståendeform, oftast med passiv agent. Imperativ förekommer inte alls. 10 § ur häktesföreskrifterna lyder exempelvis: ”Den intagnes tillhörigheter får inte lämnas till annan utan hans skriftliga medgivande eller häktets beslut.” Möjligtvis har Kronobergshäktets ordningsregler genom intertextualitet lånat lingvistiska drag från denna andra diskurs. Se avsnitt 5.1.2 för en närmare analys av intertextualiteten mellan skriften och andra texter och diskurser.

I I-syfte finns det fler belägg för imperativer än i B-syfte. Kanske beror den högre förekomsten på att risken för ansiktshot inte är lika stor här; här är uppmaningarna ofta neutrala och helt okontroversiella (se ex. 16).

Ex. 16: Lämna en anhållan till personalen om du är intresserad [av att träna i gymmet].

Även om imperativformerna är vanligare i detta syfte, är de fortfarande få i jämförelse med uppmaningarna i påståendeform. Återigen skulle detta kunna tyda på ett inflytande från andra diskurser.

4.3 Tilltal och omtal

Som jag redogjort för ovan avgör transitiviteten huruvida textens deltagare finns närvarande i texten eller är dolda i beskrivningar av processer. I analysen av tilltal och omtal tar jag steget vidare och undersöker *på vilket sätt* läsaren finns närvarande. Det vill säga om läsaren blir tilltalad eller omtalad.

Ett du-tilltal bidrar till en känsla av närhet mellan avsändaren och läsaren medan omtal, precis som transitivitetens passiveringar och nominaliseringar, bidrar till en distans (Hellspong & Ledin 1997:181).

Risken med omtal är att läsaren känner att avsändaren talar över hans/hennes huvud. Som Fowler & Kress (1979) skriver:

The effect of this is to turn the person who is being addressed into someone who is being talked about; children whose parents talk about them to other people in their own presence, ignoring them, know how infuriating this is. (Fowler & Kress 1979:39)

Traditionellt sett är omtal vanligt i myndighetsdiskurs, men i och med att informaliseringen och intimiseringen tilltagit i myndighetsspråket sedan i slutet av 70-talet har du-tilltalet knappt in (Mårtensson 1988:146). Mårtensson hänvisar till sociologen Göran Ahrne, som ger du-tilltalet en del av förtjänsten för att distansen mellan myndigheter och medborgare minskat. Hon citerar Ahrne som ser det som ”en form av utjämningsprocess, en insikt bland ’byråkrater’ att klienten lika gärna kunde vara en av dem.” (a.a).

Tabell 4 **Fördelning av tilltal och omtal** mellan de olika skribentsyftena.

	Upplysande	Beordrande	Instruerande	Totalt
Intagen/den intagne	10	7	2	19
Häktad/den häktade	3	1		4
Individen	1			1
Du	2		3	5

I texten är omtal långt vanligare än tilltal (se tabell 4). Omtalet växlar mellan ”Intagen”/”den intagne”, ”häktad”/”den häktade” och ”individen”. Av dessa tre varianter är ”intagen”/”den intagne” i stor majoritet.

Det vore lätt att dra slutsatsen att avsaknaden av du-tilltal – och därmed distansen till läsaren – är en form av respektstrategi där risken för ansiktshot föreligger. Det skulle i sådana fall förklara att det i B-syfte överhuvudtaget inte finns några belägg för du-tilltal, medan det däremot förekommer i I-syfte (som jag tidigare konstaterat har ett mindre kontroversiellt innehåll).

Men den förklaringen håller inte om vi går vidare och ser till tilltal och omtal i U-syfte. Här är omtalet nämligen dominerande för alla former av upplysningar, och inte bara dem som skulle kunna innebära ansiktshot. Detta talar snarare för att det är den traditionella myndighetsdiskursens som styr, och inte för att valet gjorts på grund av textens innehåll.

Vad gäller de olika varianterna av omtal är det svårt att se något motiv för när det ena eller andra används. Men eftersom tre av de fyra förekomsterna av ”häktad/den häktade” återfinns i stycken som tillkommit senare än den övriga texten (se avsnitt 5.1.1), nämligen under rubrikerna ”Kontaktman” och ”Narkomanvårdsteam”, kan man anta att det helt enkelt är olika skribenters val av uttryck som lyser igenom.

Vid de tillfällen där du-tilltal förekommer i U-syfte och I-syfte är det intressant att notera att det i samtliga fall är fråga om upplysningar om de intagnas rättigheter – det vill säga en form av positiv information. I två av fallen rör innehållet personliga angelägenheter – samtal med präst (se ex.16), och kontakt med sjuksköterska (se ex. 17) – vilket också är intressant. Kanske gör ett personligt innehåll att ett personligt tilltal känns befogat. Den annars distanserade hållningen avbryts tillfälligt med hjälp av du-tilltalet som en solidaritetsstrategi (se avsnitt 4.2.1 för redogörelse för solidaritets- och respektstrategier). Man kan se det som en influens från ett slags familjär diskurs.

Ex 16: Önskar du samtala med präst finns möjlighet till detta.

Ex 17: Önskar du kontakt med sjuksköterska meddelar du personalen på avdelningen.

4.4 Modalitet

I analysen av modalitet tittar jag på hur de modala hjälpverben ”kan”, ”får/får inte” och ”skall” används. Därigenom vill jag se hur avsändaren manifesterar sin auktoritet gentemot läsaren.

När jag inledde analysen räknade jag med att bara hitta dessa modala hjälpverb där de intagna har rollen som agent i satsen, alltså upplysningar om/uppmaningar till/instruktioner om vad de intagna ”kan”, ”får” och ”skall” göra. Dock märkte jag att dessa modalitetsmarkörer även används där kriminalvården har agentrollen, varför jag även tagit med dem i min analys.

Tabell 5 **Fördelning av de modala hjälpverben ”kan”, ”får/får inte” och ”skall” mellan de olika skribentsyftena, då den intagne står som agent.**

	Upplysande	Beordrande	Instruerande	Totalt
Skall	1	3	4	6
Får inte	-	4	-	4
Får	3	1	-	4
Kan	5	-	-	6

Tabell 6 **Fördelning av de modala hjälpverben ”kan”, ”får/får inte” och ”skall”** mellan de olika skribentsyftena, då **kriminalvården står som agent**.

Modala hjälpverb	Upplysande	Beordrande	Instruerande	Totalt
Skall	3	1	-	3
Får inte	-	-	-	
Får	-	-	-	-
Kan	3	-	-	3

Av de modala hjälpverb jag tar upp i min analys är det oftast ”får inte” och ”skall” som används i B-syfte. På så sätt är avsändarens auktoritet uppenbar, vilket måste sägas vara typiskt för en regelgenre (för en diskussion om regelgenre kontra regeldiskurs, se not 10) och bidrar till att göra budskapet tydligt (se ex. 18).

Ex. 18: Intagen med enskild promenad får inte prata med andra intagna.

Vid ett tillfälle används dock den ”mildare” modalitetsmarkören ”får” i B-syfte. Det leder till att budskapet blir mer vagt (se ex. 19).

Ex. 19: Intagen får själv städa sitt bostadsrum och är ansvarig för det som finns i rummet.

Det modala hjälpverbet ”skall” används, förutom i ovan nämnda B-syfte, även frekvent i I-syfte. Det gör att vissa instruktioner går att missta för order (se ex. 20). (Jfr. med diskussion om svårigheten att skilja skribentsyften från varandra i avsnitt 3.1.1.)

Ex. 20: Pengar som den intagne inte själv önskar inneha i bostadsrummet skall bokföras på ett häkteskonto. ”

I U-syfte är ”kan” och ”får” i majoritet där den intagne har agentrollen. Det signalerar valfrihet som i exempel 21, vilket stämmer överens med skribentsyftet – upplysa, inte ge order eller tala om hur något ska göras.

Ex. 21: Specialkost kan erhållas om medicinska, ideologiska eller religiösa skäl föreligger.

Som jag tidigare nämnt är det inte bara de intagna som har agentrollen i satserna där de modala hjälpverben uppträder. I flera av de delar som jag kategoriserat under U-syfte förekommer det uppfordrande ”skall” gentemot kriminalvården (se ex. 22).

Ex. 22: Telefonsamtal med svensk myndighet eller samtal som rör den intagnes rättsliga intressen skall bekostas av häktet.

På sätt och vis är detta helt följdriktigt, med tanke på skribentsyftet. Upplysningarna handlar ofta om de intagnas rättigheter, vilket, om man vänder på det, är kriminalvårdens skyldigheter. Därav en uppfordrande modalitet gentemot kriminalvården.

Inte desto mindre kan det te sig något förvirrande för läsaren. I en skrift med information och ordningsregler till de intagna väntar man sig troligtvis inte att någon annan än mottagaren ska få order. Och i detta fall (ex. 22) känns det dessutom något omotiverat med ett ”skall”.

4.5 Ordval

Ordvalet skänker en tämligen formell stil åt texten. Det förekommer en mängd belägg som tyder på en stark influens av traditionell myndighetsdiskurs (se ex. 23 där orden i fetstil är belägg för en lexikalt formell stil).

Ex. 23: Specialkost kan **erhållas** om medicinska, ideologiska eller religiösa skäl **föreligger**.

För vissa läsare kan informationen möjligen vara svår att förstå, på grund av att ordvalet ligger så långt ifrån allmänspråket. Exempel 24 är en mening med U-syfte som kan vara svårbegriplig.

Ex. 24: Saknar intagen medel utgår automatiskt bidrag en gång per vecka.

Just ordet ”utgå” tas upp i *Svarta listan*, Statsrådsberedningens publikation över svåra/kanslispråkliga uttryck (Statsrådsberedningen, 2004:19), som ett exempel på ett uttryck som kan vara vilseledande. ”Utgår” betyder ju i andra sammanhang att något ställs in, vilket kanske gör användningen extra olämplig i detta fall.

I B- och I-syfte finner jag dock inte lika många belägg för krångligt myndighetspråk som i U-syfte. Kanske beror det på att det här är fråga om konkreta angelägenheter där det ligger nära till hands att använda ett vardagligt språk.

Vid sidan av de ord som signalerar myndighetsdiskurs finns ett antal exempel på ord och termer som är specifika för kriminalvårdens diskurs (diskursen inom gruppen kriminalvårdsanställda), och som en person utan tidigare erfarenhet från kriminalvården inte kan förväntas vara förtrogen med (se ex. 25 där de fetade orden är belägg för en termer inom kriminalvårdensdiskursen).

Ex. 25: Häktad tilldelas **kontaktman** som skall bistå med information och råd, förmedla kontakter, samverka och samråda med andra i åtgärder som rör den häktade, utforma **häktesplanering** och ansvara för **placeringsunderlag**.

Bland ord och termer som hör hemma i kriminalvårdensdiskursen finns några nominaliseringar som verkar ha blivit etablerade som sådana. Ett exempel är begreppet ”samsittning” i exempel 26.

Ex. 26: Samsittningsmöjligheter finns på häktets alla avdelningar.

Den här typen av diskursspecifika nominaliseringar kommer till genom så kallad relexikalisering. I Fowler & Kress (1979) beskrivs relexikalisering som en ”process of coding experience in new ways by inventing lexical items” (Fowler & Kress 1979:33). Författarna menar vidare att det kännetecknar ett slags maktutövning: ”The effect of the relexicalization is control through the one-way-flow of knowledge.” (a.a)

Det är alltså upp till mottagaren av informationen att lära sig dessa koder för att kommunikationen ska fungera. I detta fall för att läsaren ska kunna tillgodogöra sig upplysningen. I fallet med ”samsittning” verkar det också ha blivit så: I Kåkbladet (en tidning av och för intagna på anstalt) kan man läsa: ”Eftersom människor nu för tiden inom den svenska kriminalvården sitter längre tider än någonsin på isoleringen, så är det viktigt att man åtminstone tillåter **samsittning**” [min fetstilsmarkering]. (Kåkbladet, nr 12 2001:11)

Vid ett av mina besök på Kronobergshäktet hörde jag även en av de intagna påminna någon ur personalen om att ”jag och X skulle ha samsittning nu”. Begreppet har uppenbarligen spridits för att även användas i diskursen inom gruppen av intagna.

4.6 Sammanfattning och diskussion av diskurs som text

Texten i skriften präglas generellt av en formell stil. Ofta är personerna i texten dolda genom *passiveringar* eller *nominaliseringar*, vilket förutom en känsla av distans, kan medföra att budskapet blir otydligt. Detta framhäver maktasymmetrin – avsändaren sitter inne på kunskap och gör den bara delvis tillgänglig för läsaren.

Läsaren *tilltalas* sällan, utan omtalas oftast som intagen/den intagne, vilket kan medföra att han eller hon uppfattar att man talar över huvudet på honom eller henne, och vilket också påminner om den maktasymmetri som råder. De gånger läsaren tilltalas direkt är generellt i instruerande skribentsyfte, genom *imperativa verbformer*, eller som du-tilltal då texten tar upp personliga angelägenheter eller positiv information om den intagnes rättigheter.

De *modala hjälpverben* hjälper ofta till att skilja textens beordrande delar från de upplysande (”skall” och ”får” för b-syfte, ”kan” och ”får” för u-syfte), men användningen är inte helt konsekvent. Ibland används ett ”skall” i en mening som i övrigt signalerar valfrihet, och någon gång används ”kan” trots att det av meningen i övrigt framgår att den intagne inte har något val.

Även ordvalet följer en formell stil. Jag har hittat belägg med starka influenser från en distansskapande myndighetsdiskurs, som kan göra texten svårbegriplig. Det finns också en mängd ord och termer som är specifika för en kriminalvårdsdiskurs som riskerar att exkludera läsare som inte har stött på dem tidigare.

Sammantaget visar resultaten av textanalysen att det råder en distans mellan avsändaren och läsaren, bortsett från vissa undantag som jag kommer till nedan.

I vissa fall behöver orsaken till det distanserade språket inte vara någon annan än att man velat spara utrymme, och därför valt att komprimera processer i nominaliseringar eller passiveringar. Kanske ligger det inte ens ett aktivt val bakom utan kanske styrs det främst av konventioner inom diskursen. Men distanseringen kan också tolkas som en sorts respektstrategi, ett sätt att bevara läsarens ansikte, att undvika att kränka honom eller henne. De distansskapande faktorerna blir då å ena sidan ett sätt att försöka dölja maktstrukturerna genom respektstrategier, å andra sidan en påminnelse just om den asymmetriska makten i och med att läsaren riskerar att undanhållas kunskap och känna sig exkluderad.

Texten är inte konsekvent i sin distanserade hållning. I vissa fall förekommer solidaritetsstrategier, som realiserar i du-tilltal. Därav kan man se en influens av en mer familjär diskurs, som emellertid inte får något större genomslag i skriften.

Vad en av dem som skrivit texten själv säger om dess stil får vi reda på i analysens andra del – den diskursiva praktiken – som följer i nästkommande kapitel.

5 Diskursiv praktik – produktion och konsumtion

Genom textanalysen i föregående kapitel har jag tecknat en bild av den första dimensionen i Faircloughs tredimensionella analysmodell – diskurs som text. I detta kapitel kommer jag att fokusera på den andra dimensionen – den diskursiva praktiken.

Jag börjar med att utforska den del av den diskursiva praktiken som Fairclough kallar textproduktion. I huvudsak utgår jag från en intervju med kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson som är skriftens huvudförfattare. Jag undersöker även vilka former av intertextualitet som finns mellan skriften och andra texter och diskurser.

Därefter utforskar jag textkonsumtionen – hur skriften upplevs av sina läsare. Här utgår jag från de intervjuer jag gjort med nio intagna på Kronobergshäktet, samt från den enkät jag låtit dem fylla i.

Slutligen diskuterar jag den diskursiva praktiken som helhet och kopplar resultaten till min textanalys.

5.1 Textproduktionen

5.1.1 Intervju med kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson

Kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson (nedan omnämnd som P.C.) berättar att skriften ”Information och ordningsregler vid häktet Stockholm Kronoberg” blev till för ungefär fem år sedan. Det fanns ett behov av ett informationsverktyg för att säkerställa att alla intagna får tillgång till samma grundläggande information. Dessförinnan användes en skrift från Kriminalvårdsstyrelsen, men den var alltför allmänt hållen för att fungera tillfredsställande.

I den sammantagna informationen på häktet har skriften inte en speciell framträdande roll, menar P.C. Den ska fungera som ett uppslagsverk för enklare frågor. Om en intagen exempelvis har en undran om sjukvård ska han eller hon snabbt kunna hitta rätt rubrik. Den viktigaste kanalen för information är istället mötet mellan de intagna och personalen. Bara det personliga mötet ger den intagne möjlighet att ställa frågor, att spegla sig och reflektera. Allt detta menar P.C. är viktigt för att den intagne ska kunna känna kontroll över sin situation. På flera ställen i skriften rekommenderas läsaren också att kontakta personalen för mer information.

P.C. beskriver texten som kortfattad och tydlig. Han tycker vidare att den har ”noll feeling”, att den är neutral och saklig. Poängen med att den är kortfattad är att de intagna överhuvudtaget ska orka läsa den, säger han. Risken med en för lång text tror han är att den åker i papperskorgen. Han kan även se poänger med att den är neutral, saknar ”feeling”, och hänvisar återigen till det viktiga mötet mellan intagna och personal: det ska inte finnas någon risk att personalen slutar tala med de intagna och istället hänvisar till texten. En sådan risk menar P.C. skulle kunna uppstå om man försöker att få texten att efterlikna ett personligt samtal.

P.C. tog initiativet till skriften och är också den som skrivit det mesta i den. Som han minns det utgick han i huvudsak från sina egna kunskaper när han skrev texten. Under skrivprocessen bollade han innehåll och formuleringar med en kollega, för att försäkra sig om att inget viktigt förbigåtts, att det inte blivit syftningsfel och att budskapet blivit tydligt. Han upplevde det som svårt att veta vem han skulle vända sig till, eftersom läsarna är en så heterogen grupp. Därför försökte han sträva efter att

hålla språket så neutralt som möjligt: ”inte kansliveska, inte med en massa begrepp som kriminalvården jobbar med och inte som killarna och tjejerna på plattan”.

Under åren som gått har skriften reviderats ett antal gånger. I och med att rutiner ändras, ändras också texten. I samband med att systemen med narkomanvårdsteam och kontaktmän införts har det exempelvis tillkommit information om detta i texten.

5.1.2 Intertextualitet

Den skrift jag undersöker bär spår av dels andra texter, dels andra diskurser. Ibland är det svårt att säga om det är fråga om manifest intertextualitet eller interdiskursivitet (se avsnitt 3.2.1).

I skriften finns exempel på formuleringar som är närapå identiska med andra texter. Ett exempel är en mening ur stycket med rubriken ”Pengar värdesaker och legitimationshandlingar” (se ex. 27), som kan jämföras med en mening ur 8§ i Kriminalvårdens häktesföreskrifter (Kriminalvårdens författningssamling 2006) (se ex. 28).

Ex. 27: På samma sätt förfäres med pengar som intagen, efter särskild prövning ej medgivits inneha.

Ex. 28: På samma sätt skall förfaras med pengar som den intagne efter särskild prövning ej medgivits inneha.

På liknande vis påminner formuleringen under skriftens rubrik ”Brevgranskning” (se ex. 29) om en paragraf ur Häkteslagen (rixlex.riksdagen.se) (se ex. 30).

Ex 29: Brev från häktad till svensk myndighet, offentlige försvarare eller internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda skall vidarebefordras utan föregående granskning.

Ex 30: Brev från den häktade till svenska myndigheter, internationella organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda eller den häktades offentlige försvarare skall vidarebefordras utan föregående granskning.

Även om texterna är mycket lika varandra vill jag inte kalla det manifest intertextualitet, eftersom det inte på något sätt hänvisas till föreskrifterna resp. lagtexten. Istället ser jag det som ett belägg för interdiskursivitet som visar att texten bär spår av en **lagdiskurs**.

Förutom detta uppenbara tecken på intertextualitet finns flera andra exempel på att olika diskurser återfinns i texten. Tydligast är kopplingen till **myndighetsdiskursen** som jag redan återkommit till flera gånger. Det märks bland annat genom ett formellt ordval, omtal, passiveringar och nominaliseringar. Dessutom finns ordval som tyder på att en **kriminalvårdsdiskurs** haft inflytande över texten, det vill säga diskursen inom gruppen kriminalvårdsanställda. Ett sådant exempel är användningen av ordet ”samsittning” för att de intagna får vistas tillsammans på avdelningen. Gränserna mellan olika diskurser är glidande eftersom de hela tiden förändras. I exemplet ”samsittning” finns det belägg för att ordet även används i diskursen inom gruppen av intagna (se analysen av ordval i avsnitt 4.5). En ytterligare diskurs, eller snarare

genre¹⁰, som finns närvarande är ett slags **regelgenre**. Här är det frågan om anvisningar om vad som är tillåtet och inte tillåtet och den språkliga formen kännetecknas bland annat av de olika modalitetsmarkörer jag tagit upp i textanalysen.

En ytterligare diskurs som förekommer i texten är den jag valt att kalla för **familjär diskurs**. Den märks framför allt vid det du-tilltal som förekommer vid några tillfällen i texten och som avviker från textens annars distanserade förhållningssätt till läsaren. Den familjära diskusen uppträder när texten tar upp frågor som antingen rör personliga angelägenheter, som andliga samtal och sjukbesök, eller positiv information om de intagnas rättigheter (se ex. 31).

Ex. 31: Lämna en anhållan till personalen om du är intresserad [av att träna i gymmet].

5.2 Textkonsumtionen – röster bland de intagna

Efter att ha tittat närmare på produktionsprocessen som en del av den diskursiva praktiken, skiftar jag perspektiv och undersöker hur texten konsumeras. Här presenterar jag resultaten från enkät och intervjuer, samt illustrerar dem med citat från informanterna.¹¹

Informanterna som deltog i intervjuerna var:

Informant A – Man, 25–30-år

Informant B – Kvinna, 35–40 år

Informant C – Kvinna, 55–60 år

Informant D – Kvinna, 30–35-år

Informant E – Man, 40–45 år

Informant F – Man, 40–45 år

Informant G – Man, 50–55 år

Informant H – Kvinna, 20–25 år

Informant I – Man, 25–30 år

Tabell 7 visar hur enkäten föll ut. Enkäten bestod av sju variabler i form av motsatspar. Informanterna fick ringa in en siffra mellan 1 och 10 där 1 stod för det vänstra ordet i motsatsparet och 10 för det högra. Jag kommenterar enkätens resultat i samband med presentationen av intervjuerna som följer nedan.

¹⁰ Att jag hellre vill tala om regelgenre än regeldiskurs beror på att det knappast går att knyta reglers formuleringar till en speciell diskurs. Snarare är det en genre som uppträder i olika diskurser. Fairclough talar inte om intertextualitet med andra genrer, istället tar jag stöd i Hellspong & Ledin (1997) som talar om intertextualitet som ”förbindelser med texter från andra genrer och andra verksamheter”.

¹¹ Eftersom jag inte kunnat använda bandspelare är citaten inte ordagranna utan bygger på mina anteckningar. Jag har dock försökt att hålla mig så nära informanternas formuleringar som möjligt, efter hur jag minns dem.

Tabell 7 **Medelvärden för informanternas enkätsvar**

Icke informativ – Informativ: 8,8
Svårläst – Lättläst: 9
Opersonlig – Personlig: 2,4
Stel - Levande: 3,2
Otrevlig – Trevlig: 5,7
Otydlig – Tydlig: 9,2
Oanvändbar – Användbar: 8,4

5.2.1 Skriftens syfte och funktion

Informanterna är eniga om skriftens syfte: att informera de intagna om ”vad som gäller” på häktet, om vad man har för rättigheter och skyldigheter som intagen. En av informanterna tror dock att informationen även riktar sig till personalen. Detta kan ha att göra med att en del av uppmaningarna faktiskt tycks rikta sig till personalen (se diskussionen om modalitet i avsnitt 4.4).

Det kom fram några olika meningar om hur man använder skriften. (Märk väl att det i de flestas fall blev en hypotetisk fråga, eftersom endast två av informanterna kommit i kontakt med den tidigare.) Somliga såg skriften som ett uppslagsverk att återkomma till vid behov, andra ansåg sig inte behöva den överhuvudtaget.

”Jag har den i en pappershög. Det är bra om man vill veta till exempel när sjuksköterskan kommer. Det är som en manual” (Informant E)

”Den är bra att ha i början, så att man vet vad man får och inte får göra. Sen behöver man den inte. Man lär sig snabbt hur det funkar här” (Informant F)

”Personligen behöver jag ingen. Så många gånger som jag varit här de senaste tio åren så kan jag det där.” (Informant B)

Samtliga informanter tycker att skriften fyller sin funktion. Den får ett högt betyg på användbarhetsskalan (i genomsnitt 8,4 av 10). Även de som inte ansåg att de skulle ha användning av skriften gav den ett högt betyg, vilket kan tyckas något motsägelsefullt. Tyvärr blev det inte av att jag ställde följdfrågor om detta så jag kan bara gissa att de satte betyget ur ett allmänt perspektiv, och inte sitt eget.

I samband med frågan om hur skriften fyller sin funktion var det tre av informanterna som påpekade att all information inte stämmer, vilket drar ner intrycket.

”Det hade varit bra om den stämt med verkligheten. Det här med kontaktman till exempel, det vore ju bra om man fick det tilldelat som det står, men allt sånt är upp till en själv att se till.” (Informant D)

”Den fyller sin funktion ja... men det täcker inte allt som finns här... och dessutom stämmer det inte att man kan jobba. De har inga jobb nu för tiden.” (Informant H)

5.2.2 Skriftens stil och begriplighet

När vi kom in på vilken som var informanternas spontana känsla av texten var svaren relativt entydiga – det är en informationstext och väcker därför inga känslor alls. Flera tycker att texten är opersonlig, men att det är i sin ordning eftersom det är frågan om regler, och eftersom den riktar sig till många olika personer:

”Den är rätt opersonlig, men det är inte så konstigt. I en sån här text med regler är det okej” (Informant H)

”Det här är ren fakta i klartext. Det som är mer individuellt kan man ta upp muntligt” (Informant F)

En av informanterna är dock av en annan åsikt:

”Den kunde varit skriven på ett annat sätt, och inte dra alla över en kam. Det kunde vara mer individer. Det enda som skiljer är det här med religion.” [Informanten syftar på den delen av texten som upplyser om att man har möjlighet att träffa präster från Svenska kyrkan, Sveriges kristna råd, Romersk-katolska kyrkan och Islamska förbundet.] (Informant D)

I enkäten bedömdes texten som lättläst (genomsnittsbetyget i enkäten är 9 av 10), men några av informanterna framhöll att det är deras subjektiva åsikt, och menar att andra mycket väl kan tycka att texten är svår.

”Jag kan tänka mig andra som tycker att den är svårläst, men inte jag” (Informant D)

”Det är lite myndighetsaktigt... inte direkt språket som används här. Folk förstår inte sånt här som att de måste skriva anhängan till exempel. Den är nog svår för såna som inte är så bra på svenska, men å andra sidan hjälper man varandra om det är något man inte förstår.” (Informant G)

5.2.3 Tankar om avsändaren

När vi kom in på skriftens avsändare gick uppfattningarna isär om huruvida det är en eller flera personer som skrivit den. Sex av informanterna tror att det är flera personer som skrivit den, de övriga tre tror att det är en och samma person. Informanterna har några olika motiv för sina antaganden:

”Den har nog bollats lite mellan olika. Och säkert har den fyllts på och förbättrats efterhand” (Informant I)

”De detaljerade delarna har någon på avdelningen skrivit, det mer övergripande har någon högre chef skrivit” (Informant B)

”Den är så statisk, så det måste vara en person som skrivit den. Nån som suttit vid sitt skrivbord med en hjälplista till höger om sig” (Informant E)

Jag bad informanterna att föreställa den som skrivit skriften, alternativt en av dem som skrivit den. Vem ser de framför sig? Går det att tala med honom/henne? Och vad tycker den personen om dem? De flesta uppfattar avsändaren som en manlig chefsperson. Två av informanterna tänker sig en kvinna – socionom resp. sekreterare. Avsändarens attityd uppfattas antingen som neutral, likgiltig eller närmast föraktfull:

”En Östermalmsgubbe. Rik, elak och bitter. Han är inte direkt lätt att prata med, men svarar om man ställer frågor. Han ser mig som en ligist, ’En gång fånge, alltid fånge’” (Informant A)

”En äldre man i chefsposition. Det är ingen det går att prata med, han skulle inte bry sig om att lyssna... dom där lyssnar inte på oss, jo möjligtvis om du var här, inte annars. Han tycker inte bra om oss. Inte mycket.” (Informant D)

”Jag ser framför mig en kvinna, 28 till 45 år gammal, Sopisutbildad. Det går absolut att prata med henne, men hon visar inte vad hon tycker. Neutral och professionell.” (Informant E)

”En kontorstyp, en kvinnlig sekreterare. Hon tycker inte om mig. ’Ner i gruvan och dö med dig!’” (Informant F)

”Jag tänker mig en chefsperson. Ser framför mig chefen här på Kronoberg. Honom går det nog att prata med. Men han tycker inget speciellt om mig. ’Jobb som jobb.’” (Informant I)

5.3 Sammanfattning och diskussion av diskursiv praktik

Såväl textens huvudförfattare Peter Carlsson, som textens mottagare ser skriften som opersonlig och stel. Detta går i linje med min textanalys där jag kom till slutsatsen att texten överlag är formell och genomsyras av en distans mellan avsändare och mottagare, om man bortser från vissa undantag.

I undersökningen av produktionsprocessen ser jag flera olika orsaker till denna distans. För det första har det funnits en medveten ambition som indirekt bidragit till textens distans. Ambitionen har varit att hålla texten så neutral som möjligt, och grundar sig dels i att texten riktar sig till så många olika personer och ska kunna passa alla, dels i att Peter Carlsson sett en risk att texten skulle kunnat bli ett substitut för det personliga mötet om den haft ett mer personligt tilltal. För det andra kan distansen vara en följd av att författaren velat hålla texten kort och därmed komprimerat processer till passiveringar och nominaliseringar. Och för det tredje har distansen att göra med de olika diskurser som finns närvarande i texten. Den har starka inslag av en formell myndighetsdiskurs. Den har även inslag av en lagdiskurs – det finns formuleringar och ordval som är näst intill identiska med Kriminalvårdens häktesföreskrifter. Att just dessa diskurser finns närvarande kan vara en fråga om tradition – att man det är så man brukar formulera sig inom kriminalvården.

Växlingen mellan olika diskurser kan vara en orsak till att de flesta informanter tror att det är fler än en person som har skrivit texten. (Se avsnitt 5.1.2 för en analys av intertextualitet och interdiskursivitet.)

Något som förefaller paradoxalt är att de intagna å ena sidan förhåller sig relativt okritiskt till att texten är stel och opersonlig, å andra sidan visar en negativ attityd

mot den som de föreställer sig har skrivit texten, just eftersom den personen håller en distans till dem, inte ser dem som individer utan som ”ett nummer”, ”ett jobb”, eller en ”ligist”.

Kanske kan de intagnas tidigare erfarenheter av textens olika inbyggda diskurser vara en orsak till denna till synes paradoxala hållning. Några av de intagna uppger exempelvis att de tycker att textens formella stil är ”helt okej” eftersom det är fråga om en samling regler, och att regler inte ska ha någon speciell känsla.

Denna iakttagelse går att koppla till Faircloughs diskussion om hur tolkningen av en text växlar mellan ”bottom-up” (med utgångspunkt i orden och meningarna) och ”top-down” (med utgångspunkt i tidigare erfarenheter) (Fairclough 1992:81). När det gäller top-down-tolkningen menar Fairclough att alla människor har något han kallar för Members resources (MR) som aktiveras när vi tolkar texter. MR är våra samlade erfarenheter av världen, inkluderat våra språkliga erfarenheter. I det aktuella fallet skulle man kunna säga att informanternas MR säger dem att regler brukar se ut på ett visst sätt och har ett visst tilltal, vilket gör att de inte förväntar sig något annat. Deras MR fungerar på så sätt som ett slags referensbibliotek.

På samma sätt kan andra referenser aktualiseras när de intagna läser informations-skriften, vilket kan forma deras inställning till den. Häkteslagen (rikslex.riksdagen.se) och häktesföreskrifterna (www.kvv.se: b) är två exempel på skrifter som finns tillgängliga på avdelningen. Om dessa texter aktualiseras som referenser är det möjligt att det ter sig helt naturligt att även informationsskriften har en formell och opersonlig stil. Informanterna ser kanske helt enkelt inget alternativ.

Skriften fick ett högre betyg än jag väntat mig för parametern svåräst – lättäst. En slutsats jag drog av min textanalys var att bland annat ordvalet skulle göra den svår att förstå. Men där tycks jag ha fel. Visserligen var det några som spontant sade att texten kunde vara svår att förstå för andra, som har svårt att läsa, vilket kan tyda på att de ändå såg ett problem. Kanske hade svaren också blivit annorlunda om jag frågat nyintagna som inte haft hjälp av sina erfarenheter när de läst texten.

Några av de intagna reagerar på att innehållet inte stämmer överens med deras bild av verksamheten, att skriften på något sätt skönmålar verkligheten. Jag tror att det finns ett behov av att undersöka detta närmare. Är det symptomatiskt för de intagnas gemensamma upplevelse, eller utgör mina informanter ett undantag? Och om det är symptomatiskt, ligger felet i texten eller i verksamheten?

Det har dessutom visat sig vara ett faktum att skriften inte delas ut till alla intagna, vilket är meningen. Tvärtom verkar det vara ovanligt att man får den. Frågan är vilken anledningen till detta är. Kan det möjligen ha att göra med den upplevda divergensen mellan skrift och verklighet? Detta kommer jag tyvärr inte att kunna uttröna inom ramarna för min undersökning.

6 Social praktik – diskursen i ett vidare sammanhang

För att göra diskursanalysen komplett kommer jag härnäst att vidga perspektivet och betrakta texten mot bakgrund av det sociala sammanhang den inordnas i.

Jag inleder med att återknyta till denna uppsats inledande diskussion om häktesvistelsens paradox, där den häktade å ena sidan formellt betraktas som oskyldig, men å andra sidan berövas sin frihet. Därefter tar jag återigen upp en fråga jag berörde redan under diskussionen om den diskursiva praktiken, nämligen hur de intagnas förväntningar på diskursen inverkar på hur de upplever texten.

6.1 En human kriminalvård och häktesvistelsens paradox

Svensk kriminalvård berömmar sig för att vara en av de mest humana kriminalvårdsorganisationerna i världen. På Kriminalvårdens hemsida kan man läsa att "[v]erksamheten ska värna en human människosyn och präglas av respekt för den enskildes integritet och rättssäkerhet." (www.kvv.se:c).

Värnandet av den enskildes integritet är en inte helt okomplicerad fråga. När det gäller personer i fängelse sätter behovet av kontroll gränser för ambitionen att värna den personliga integriteten, och än mer komplicerad blir situationen vid bemötandet av häktade. Personer i häkte är som nämnt inte dömda utan bara misstänkta för brott. De är formellt sett oskyldiga, men berövas ändå sin frihet av olika skäl. Det är detta jag kallar häktesvistelsens paradox.

Allt detta – strävan efter en human kriminalvård, samt häktesvistelsens paradox – tror jag är viktigt att ha i åtanke vid en diskussion om kommunikationen mellan personal och intagna.

I avsnitt 1.2.3 berörde jag Kronobergshäktets ambitioner att förbättra kontakterna mellan häktets personal och de intagna. Enligt kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson har man, tack vare en omorganisation, lyckats uppnå en situation där personalen har bättre förutsättningar än tidigare att möta de intagna. Det menar han ger personalen möjligheter att fullfölja sitt uppdrag, att bryta de intagnas isolering, att vinna deras tillit och göra dem trygga i förvisningen om att personalen finns där för att hjälpa dem att göra det bästa av situationen.

Peter Carlsson framställer personalens medvetenhet om de häktades position som "icke dömda" som ett av grundfundamenten i verksamheten. Han menar vidare att det finns ett behov av att dagligen påminna sig om detta faktum.

Att denna medvetenhet behöver stå högt på dagordningen tycker jag talar för att det kan finnas en motsättning mellan den formella, generella synen på de häktade som oskyldiga å den ena sidan, och den uppfattning personalen bildar sig om de individer de möter på häktet å den andra. Även om grundsynen är att de häktade är oskyldiga vet var och en att det finns både oskyldiga *och* skyldiga bland de häktade. Många av de häktade *har* begått brott. Flera av de intagna jag mött berättade att de varit både häktade och dömda tidigare, vilket personalen rimligtvis känner till och vilket torde forma deras uppfattning om individerna de möter. Därmed tror jag alltså att det råder en dragkamp mellan den formella och den informella synen på de intagna. Mycket talar för att även de intagna är medvetna om denna kluvna syn. Som en av informanterna sa: "Så länge man inte blivit dömd ska man behandlas som utanför, men det går ju inte. De drar alla över en kam och utgår från de värsta." (Informant G)

I de personliga mötena mellan personalen och de intagna tror jag ändå att det finns möjligheter att hantera denna paradox. Man brukar tala om strävan efter intersubjektivitet i ett samtal (Norrby 1998:42), en strävan mot ett gemensamt perspektiv som kan underlätta samtalet. När det gäller mötet mellan kriminalvårdsanställda och intagna tror jag att strävan efter intersubjektivitet kan ställa frågan om skuld eller oskuld åt sidan, till förmån för sådant som förenar de mötande. Att detta fungerar beror förstås på att vi i ett samtal har tillgång till ett helt register av sociala förmågor och strategier för att undvika minerad mark, exempelvis frågan om skuld eller oskuld.

En informationstext däremot, är ett trubbigt redskap när det gäller att hantera den komplexa synen på de intagna som å ena sidan oskyldiga, å andra sidan "sannolikt" skyldiga. Det finns inte plats för nyanser, och istället har man valt att hålla en neutral

och formell stil. De mer familjära inslagen – realiserade i du-tilltal – talar visserligen för att det finns en ambition att närma sig läsaren, men den lyckas inte helt och hållet att slå igenom.

Det neutrala och formella som dominerar i texten bidrar till en distans mellan avsändaren och mottagaren. Jag har delvis tolkat denna distans som en respektstrategi, ett sätt att undvika ansiktshot och i onödan utpeka läsaren som brottsling. Men slutsatsen jag drar efter mina intervjuer med textens mottagare är att *de* inte tolkar distansen som respekt. Istället tolkar de den som att kriminalvården inte ser dem som individer, utan som ”ett jobb”, ”ett nummer”, ”fånge som fånge”. Ja, tvärtom tolkar de den som brist på respekt. Paradoxalt nog verkar de samtidigt acceptera denna distans, vilket jag berörde i avsnitt 5.3 och återkommer till i nästa avsnitt.

6.2 De intagnas förväntningar på kriminalvården

Jag har tidigare kommenterat det paradoxala i att informanterna å ena sidan uppfattar en distans i texten, vilken de till viss del tolkar som att avsändaren inte bryr sig om dem, å andra sidan verkar acceptera distansen och inte ser något behov av förändring. Jag har redan nämnt en tänkbar förklaring till detta – att informanterna sätter texten i relation till tidigare erfarenheter av liknande texter och konstaterar att det stämmer in på förväntningarna. De tycker att saken är i sin ordning, eftersom de inte ser något alternativ.

Det kan även finnas andra bidragande orsaker, som också har med de intagnas erfarenheter att göra. Exempelvis kan acceptansen av distansen i texten ha att göra med att de intagna sätter den i relation till andra upplevelser av häktesvistelsen.

I textanalysen observerade jag att de intagna som subjekt ofta döljs i nominaliseringar och passiveringar. Men det är inte bara i språklig bemärkelse man kan tala om att den intagnes subjekt fråntas honom eller henne. Zandra Nuruzzaman (2005) skriver om intagna på en anstalt med hög säkerhet, och menar att dessa, i och med intagningen, blir förvandlade från subjekt till objekt. Som ett första led i förvandlingen nämner hon att den intagne måste lämna ifrån sig sina personliga tillhörigheter och ibland kläder vid inskrivningen, och att detta är attribut som är starkt förknippade med den egna identiteten. Vidare får personalen tillgång till uppgifter rörande den intagnes egna jag, i och med kartläggningen av den intagnes sociala bakgrund, samt tillgång till den intagnes privata samtal under bevakade besök.

Allt detta, menar Nuruzzaman, bidrar till en förvandling från subjekt till objekt (Nuruzzaman 2005:33). Som intagen har man inget val, utan måste underordna sig dessa former. Mot bakgrund av detta känns det kanske helt följdriktigt för de intagna att även texterna fråntar dem deras subjekt.

Fairclough talar om hur olika konventioner gör att vi godtar vissa maktasymmetrier i text. Han benämner dessa konventioner ”Common sense” (Fairclough 1989:2). Kanske är acceptansen av de subjektsberövande passivformerna och andra distansskapande textelement, ett symptom på common sense.

6.3 En ömsesidig distans

Kanske kan de intagnas acceptans av textens distans även bero på att det finns ett behov av distans också från deras sida. Under mina intervjuer har jag kunnat fånga

upp några av de intagnas attityder till kriminalvården och dess anställda, och därigenom har jag anat en distansmarkering gentemot de anställda på häktet.

Jag vill poängtera att jag inte gör anspråk på att ha en fullständig bild av de intagnas attityder, men vill ändå gärna använda de ledtrådar jag fångat upp i mina samtal med informanterna när jag diskuterar den sociala praktiken.

Hos några av de intagna märkte jag ett slags vi-mot-dem attityd, som kan illustreras med följande citat.

”Folk [personalen] är lata, men jag tror att dom mest är avundsjuka. Dom sitter ju här på livstid, vi andra kommer ut en gång”. (Informant A)

”Dom där lyssnar inte på oss... jo, möjligtvis om du var här, inte annars”. (Informant D)

Det ska emellertid sägas att det inte bara var i negativa ordalag personalen omtalades. En av informanterna uppgav exempelvis att hon var jättenöjd med kontaktsmannasystemet och med narkomanvårdsteamet. Men i den mån jag uppfattade attityder hos informanterna var de negativa inslagen ändå i majoritet.

Nuzzaraman (2005) har gjort liknande iakttagelser av en vi-mot-dem-attityd i sin studie av kommunikationen mellan personal och intagna på anstalt med hög säkerhet (Nuzzaraman 2005:54). Nuzzaraman ser en tydlig uppdelning i ett vi och ett de, som hon tror till stor del beror på de maktasymmetrier som råder de bägge grupperna emellan. Hon nämner olika attribut som manifesterar skillnaden. Personalens attribut är uniformer och nyckelknippor, de intagnas attribut är tatueringar och rakade huvuden. Som språkliga belägg för uppdelningen nämner hon de intagnas omnämnande av personalen som ”dom” eller som ”plitarna” – benämningar som även dök upp under mina intervjuer med de intagna på Kronobergshäktet.

Jag har även iakttagit vi-mot-dem-attityden i ett annat forum, nämligen i Kåkladet, en tidning av och för intagna. I Kåkladet omnämns personalen på häkten och fängelser ofta, i en nedsättande bemärkelse, som plitar. Det publiceras nidvisor om plitar och dikter om plitarnas inkompetens. Ett annat belägg för vi-mot-dem-attityden i Kåkladet finns i ett av numrens ledare (Kåkladet nr 3, 2006:2):

[...] Det är med ett stort leende på läpparna som jag tänker på att Kåkladet faktiskt är en nagel i ögat på Kriminalvårdsstyrelsen i Norrköping. ☺ Bara den tanken borde sporra varje fånge till att skaffa sig en prenumeration av Kåkladet. Så stöd Kåkladet och fångkampen och ordna en eller varför inte flera nya prenumeranter. Fight for your rights! (Kåkladet nr 3 2006)

Om det stämmer att de intagna ser ett intresse i att upprätthålla distansen, kan det betyda att ett försök att bryta densamma i informationsskriften inte skulle mottas som något positivt. Kanske skulle det snarare ses som provocerande, och som ett försök till inkräktande intimisering. Det är en fråga jag återkommer till i kapitel 7.

6.4 Utveckling eller status quo

En diskursiv praktik kan bidra till att antingen reproducera eller omstrukturera den sociala praktiken, alltså att medverka till status quo eller att verka för förändring (Winter Jørgensen & Philips 2000:90).

Min slutsats är att den diskursiva praktiken i detta fall medverkar till att reproducera den sociala praktiken. Den slutsatsen bygger jag främst på det faktum att textens sätt att distansera sig från de intagna bekräftar den distans som råder mellan de intagna och kriminalvården. På så sätt går textens diskursiva praktik stick i stäv mot andra åtgärder som vidtagits på Kronobergshäktet i syfte att faktiskt förändra den sociala praktiken, att minska distansen. Exempel på en sådan åtgärd är omorganisationen, som syftar till att personalen ska få en närmare relation till de intagna (se avsnitt 1.2.3).

Hur skulle då den diskursiva praktiken se ut för att gå i linje med övriga ambitioner för förändring? Det har jag försökt ta reda på genom att skriva om texten och göra en ny mottagarundersökning. Resultatet av detta presenteras i nästkommande kapitel.

7 Den nya texten

7.1 Syftet med den nya versionen

Syftet med att utarbeta en ny version av informationsskriften har, som nämnts i avsnitt 1.1, varit att undersöka vilka förutsättningar som finns att förändra diskursen, samt vad resultatet av detta blir.

Resultaten av diskursanalysen talar för att det verkligen finns ett behov av att förändra diskursen. Som jag tidigare nämnde bidrar den befintliga skriften och dess diskurs nämligen till att reproducera en social ordning där det råder distans mellan de intagna och kriminalvårdens anställda. Som jag ser det finns det anledning att ändra på den saken, inte minst då det redan finns en uttalad ambition från kriminalvårdens sida att förbättra relationerna mellan personalen och intagna. Jag anser att även en informationsskrift bör vara i linje med denna ambition, istället för att motarbeta den, vilket jag nu tycker är fallet.

7.2 Omskrivningen – tillvägagångssätt

När jag skrivit om texten har jag tagit hänsyn till hur Regeringskansliets klarspråksgrupp definierar klarspråk, samt hur de rekommenderar att man arbetar med texter utifrån ett klarspråksperspektiv. Jag anser att det är en relevant utgångspunkt, eftersom Kriminalvården i egenskap av myndighet bör följa klarspråksgruppens rekommendationer. Följande är vad klarspråksgruppen skriver om klarspråk (www.regeringen.se):

Klarspråk handlar om att

- skriva för läsaren
- veta vad man vill uppnå med texten
- planera och strukturera innehållet
- skriva informativa rubriker
- sammanfatta det viktigaste
- vara så personlig som sammanhanget tillåter
- använda aktiva verbformer när det går
- använda begripliga ord

- förklara svåra men nödvändiga termer
- vara konkret
- följa Myndigheternas skrivregler
- läsa varandras texter och ge goda råd.

Jag har gjort vissa avvägningar när det gäller distans kontra närhet i texten – det som tas upp i punkten ”vara så personlig som sammanhanget tillåter”, eftersom jag tror att en text som präglas av allt för stor närhet till läsaren kan skapa lika mycket problem som en alltför distanserad text. Många av de intagna verkar vara vana vid, och kanske till och med föredrar, en viss distans. Som jag diskuterade i avsnitt 6.3 kan det därför finnas en risk att de inte accepterar en alltför stor intimisering. I avvägningen har min egen intuition satt gränser för hur distanserad/närmande en text kan vara i detta sammanhang. I vissa fall har det lett till att jag bevarat somligt av det jag i min textanalys omtalat som respektstrategier, genom exempelvis passiveringar och omtal.

Konkret har jag arbetat enligt följande:

- Jag har använt du-tilltal i långt större utsträckning än i den autentiska texten. Vid de tillfällen jag låtit omtalet stå kvar har jag bedömt att intimisering kan verka provocerande.
- Passiveringar och nominaliseringar har jag undviktt i möjligaste mån. I de fall jag ändå använder dem har jag försäkrat mig om att agenten är tydligt underförstådd.
- Jag har bytt ut krångliga byråkratiska ord mot mer vardagliga. Vissa ord som hör till kriminalvårdskursen, exempelvis samsittning och uppsökare, har jag låtit stå kvar, eftersom de intagna med största sannolikhet kommer att komma i kontakt med dem och därför behöver känna till dem. Dock har jag förklarat dem i texten.
- Jag har lagt till fler uppmaningar om att fråga personalen, där det finns en risk för att innehållet är svårt att ta till sig, för att det exempelvis är abstrakt.

7.3 En mottagarundersökning

När jag återvände till häktet med den omskrivna texten (bilaga 4) hade det bara gått cirka tre veckor sedan jag var där senast. På denna korta tid hade det inte hunnit komma in så många nya personer till de gemensamhetsavdelningar jag haft tillträde till. Mitt kriterium om god förståelse för svenska språket inskränkte dessutom antalet potentiella informanter för denna andra del av undersökningen.

Allt som allt blev det fem informanter, två kvinnor och tre män. Ingen av informanterna hade fått den autentiska informationsskriften tidigare.

Informant J – Kvinna, 40– 45-år

Informant K – Kvinna, 35– 40 år

Informant L – Man, 40-45- år

Informant M – Man, 45– 50-år

Informant N – Man, 25– 30 år

Tabell 8 rymmer en sammanställning över hur enkäten föll ut. Jag återkommer med en diskussion om enkätresultaten i avsnitt 7.3.2. Dessförinnan går jag igenom intervjuresultaten.

Tabell 8 **Medelvärden för informanternas enkätsvaren om den omskrivna texten.** Värdena för undersökningen av den befintliga texten står i parentes.

Icke informativ – Informativ: 7,8 (8,8)
Svåräst – Lättäst: 8,8 (9)
Opersonlig – Personlig: 3,2 (2,4)
Stel - Levande: 4,4 (3,2)
Otrevlig – Trevlig: 6,2 (5,7)
Otydlig – Tydlig: 8 (9,2)
Oanvändbar – Användbar: 8,8 (8,4)

När informanterna spekulerade om textens syfte var det i huvudsak två antaganden som framträdde. Att det är information till nyintagna som ska veta vad som gäller, samt att det är något för personalen att hänvisa till.

”Det ska vara en allsidig information till nya intagna”(Informant L)

”Man kan hänvisa till den om det blir problem” (Informant K)

Vid frågan om hur bra informanterna tycker att skriften fyller sin funktion framkom några olika åsikter. Tre personer såg typen av information som positiv. Likaså det sätt informationen presenteras: ”det ser bra ut, utförlig information” (Informant L), ”redigt och klart” (Informant K), ”tydligt skrivet och bra spännvidd i informationen” (Informant J)

En informant reagerade på att texten är för lång.

”När man kommer som ny går allt bara runt för en. Det borde inte vara mer information än tre saker, de viktigaste tre sakerna som står med stor stil. Mer går inte in.” (Informant M)

Så många som tre personer reagerade på att innehållet inte stämmer överens med verkligheten, vilket i deras fall överskuggar frågan om hur den fyller sin funktion.

”Det här hade jag behövt veta, då hade jag sluppit springa omkring och fråga och få tre olika svar från tre olika personal. Det verkar ju inte som att personalen är informerad om sina egna regler.” (Informant K)

”Har vi kontaktman? Det har jag inte märkt och jag har ändå varit här några gånger” (Informant M)

”De försöker få det att verka bättre än det är här. Man måste kriga för allt man vill. Här verkar det så lätt, det är snarare som det bör vara. Inte som det är.” (Informant N)

Endast en av informanterna trodde att flera personer skrivit texten. Hon motiverade det med att det bör ha tillkommit saker i efterhand. Hon trodde även att någon från till exempel socialnämnden, samt någon juridiskt kunnig bör ha varit med för att se så att allt blir rätt. (Informant K)

Av de övriga, som alltså var av uppfattningen att en och samma skribent skrivit allt, var det endast en som kunde ge ett motiv:

”Det brukar vara det när det är statligt” (Informant J)

Vid frågan om hur informanterna föreställer sig den som skrivit texten var det två av informanterna som hade en klar bild:

”Jag ser framför mig avdelningschefen här, det är en trevlig tjej som det går att prata med.” (Informant J)

”Jag tänker mig en fängelsedirektör, kanske tillsammans med socialnämnden och någon som kan det juridiska. De har inget hum om vad som rör sig på ett häkte. De borde komma hit på studiebesök” (Informant K)

Övriga informanter hade svårt att frammana någon speciell bild, men deras svar överensstämmer såtillvida att de trodde att det är en person högre upp i organisationen.

”Någon som kan lagar och förordningar och som kan ta ansvar för att det blir rätt i texten” (Informant L)

”Det är någon som gör som den blir tillsagd. Det är svårt att säga vad han skulle tycka om mig. Det är så olika, vissa känner man att de hatar alla för att de är brottslingar, andra är schyssta.” (Informant M)

”Det är i alla fall ingen på golvet som skrivit den, eftersom det är om hur det bör vara, inte hur det är. Det är ingen som tycker något speciellt om mig” (Informant N)

7.4 Diskussion

I min tidigare diskursanalys kring den autentiska texten noterade jag att informanterna uppmärksammade en distans i texten. Belägg för detta var dels spontana kommentarer om att texten är opersonlig och att språket är lite myndighetsaktigt, dels att informanterna beskrev en tänkt avsändare som någon som antingen inte bryr sig om dem, eller föraktar dem.

Att de ändå fann distansen befogad anade jag kunde bero på att de kanske själva önskade en viss distans till kriminalvården. Detta ledde fram till min hypotes att de kanske skulle reagera negativt på ett mer direkt och personligt tilltal. Detta visade sig inte vara fallet, åtminstone inte såtillvida att det fälldes några kommentarer om detta. Tvärtom uttrycker sig flera av informanterna positivt om språket och det sätt på vilket informationen framställs.

Däremot är det procentuellt sett fler som reagerar negativt på texten eftersom de ser ett glapp mellan vad texten säger och hur verkligheten ter sig. Möjligtvis kan detta bero på den minskade distansen i och med att den upplevda skillnaden framträder

tydligare när språket är mer direkt, och när processer inte lindas in i passiveringar och nominaliseringar. När ett du-tilltal används kan läsaren vara säker på att det är honom eller henne angelägenheterna angår. Då ligger det också närmare tillhands att göra jämförelser med den upplevda verkligheten.

Jämfört med den autentiska texten är det procentuellt sett färre som upplever att skriften har flera avsändare, vilket kan tolkas som en följd av att det mer konsekventa tilltalet och konsekventa stilen. Den autentiska texten varierar mellan omtal och tilltal och har en större interdiskursivitet. (Se avsnitt 5.1.2)

Om man ser till hur informanterna föreställer sig avsändaren, finns det fortfarande tecken på att de upplever en distans. Här är det dock lätt att se att det i mångt och mycket är en distans mellan upplevelsen av textens verklighet och deras egen. Ett citat som tydligt illustrerar det är: ”De har inget hum om vad som rör sig på ett häkte. De borde komma hit på studiebesök.” (Informant K) Kanske var detta fallet också i den autentiska texten, men då uttrycktes det aldrig explicit. En av informanterna utgör ett undantag. Hon kopplar samman texten med en avdelningschef som hon uppenbarligen tycker om. Denna informant hörde inte heller till dem som poängterade att texten inte stämmer.

En av informanterna tycker att texten är för lång. Den omskrivna texten är också en halv sida längre än originaltexten, vilket ger fem blad istället för fyra. Kanske är smärtgränsen därmed passerad. Dock var det ingen av de andra informanterna som nämnde detta.

När man ser till hur enkätresultatet föll ut har texten fått lägre betyg än originaltexten för tre av parametrarna. Den verkar upplevas som något mindre informativ, lättläst och tydlig än originalet.

Att den upplevs som mindre informativ kan ha att göra med förändringen av textens nominala kvot (Melin & Lange 2000:48). I och med att många av textens nominaliseringar har ”packats upp” till verbfraser blir den inte lika informationspackad vilket kan ge ett intryck av att den är mindre informativ.

Att texten känns mindre tydlig kan möjligtvis också ha att göra med detta. I och med att texten är mer verbal än originalet upplevs den kanske som mer ”pratig” på bekostnad av tydligheten.

Att den nya versionen upplevs som något mindre lättläst kan ha att göra med att den är något längre än den gamla. Den informant som såg texten som väl lång gav inte heller texten full pott i fråga om lättlästhet.

Jag vill dock poängtera att det inte var några dramatiska skillnader i betyg, och med tanke på informanternas kommentarer om att det är ”tydligt och bra skrivet” och ”bra spännvidd i informationen”, ser jag inte någon anledning att tro att den omskrivna texten fungerar sämre än den autentiska. Dock kan det vara ett problem att texten blivit längre eftersom det möjligen drar ner läsbarheten.

8 Slutsatser

Allt vi säger, skriver, hör och läser formas av och formar sitt sociala sammanhang. Med detta Faircloughska synsätt som utgångspunkt har jag undersökt hur kriminalvården kommunicerar med Kronobergshäktets intagna via skriften ”Information och ordningsregler vid häktet Stockholm Kronoberg”.

Bakgrunden är att jag har velat ta reda på hur kommunikationen fungerar i ett socialt sammanhang där maktasymmetrierna är så explicita som de är i ett häkte. Hur en myndighet – kriminalvården – vänder sig till medborgare när dessa medborgare samtidigt helt och hållet är i myndighetens våld. Hur kommunikationen påverkas av

det paradoxala faktum att det är formellt oskyldiga, frihetsberövade personer man vänder sig till. Och, inte minst, hur skriftens mottagare tycker att kommunikationen fungerar. Följande är vad jag kommit fram till.

Jag har konstaterat att det råder en distans mellan avsändare och mottagare i informationsskriften. Textuellt realiserar detta genom, passiva verbformer, nominaliseringar, omtal och formellt ordval. Distanseringen leder å ena sidan till att den sociala praktikens maktstrukturer till viss del är dolda i texten, å andra sidan till att samma maktstrukturer gör sig påmind genom tendenser att exkludera läsaren – genom exempelvis omtal, passiveringar och ord som kan vara svåra att begripa.

Den distanserade hållningen verkar accepteras av läsarna trots att de synes tolka den som ett avståndstagande från avsändarens sida. Det kan bero på att de är vana vid diskursen och på att detta stämmer överens med deras övriga upplevelser av häktesvistelsen och kriminalvården.

Jag tror att en skrift som på detta sätt fjärrar sig från läsaren bidrar till att reproducera en social praktik som kännetecknas av den distans som man i övrigt försöker överbrygga inom kriminalvården. Därför har jag gjort ett försök att skriva om texten.

Den omskrivna versionen skiljer sig från den autentiska främst genom direkt tilltal, fler aktiva verbformer, enklare ordval samt konsekventa modalitetsmarkörer. Den högre graden av närhet och direkthet verkade inte upplevas som något negativt. Tvärtom bedömde flera av informanterna informationen som bra framställd.

Däremot verkade den omskrivna versionen bidra till att ett upplevt glapp mellan informanternas verklighet och den verklighet texten framställer framstod tydligare. Tre av fem informanter reagerade nämligen på att informationen inte stämmer. Detta att jämföra med tre av nio för den autentiska versionen. Detta skulle visserligen kunna vara en slump, men kan också tala för att informanterna kunnat tillgodogöra sig informationen i högre grad i den nya versionen, koppla den till sina egna upplevelser och konstatera att de inte stämmer överens.

På ett sätt talar detta i så fall för att den omskrivna texten är mer ändamålsenlig än den autentiska – budskapet går fram (om än det är ett budskap som mottagarna ifrågasätter sanningshalten i). Att kommunikationen fungerar ger i sin tur bra förutsättningar för kontrollen över den egna situationen. En faktor som kriminalvårdsinspektör Peter Carlsson ser som oerhört viktig under häktesvistelsen.

Dock gynnar skriften inte kontrollen över den egna situationen så länge den upplevda divergensen mellan skrift och verklighet finns där. (Sammanlagt är det sex personer av fjorton som spontant nämnt att texten stämmer dåligt med verkligheten.) För att ta reda på vari felet ligger – i texten, i övrig kommunikation eller i verksamheten – skulle man behöva undersöka både verksamheten och den fullständiga kommunikationen mellan personal och intagna närmare, något som ligger utanför ramen för min undersökning.

Man kan spekulera i om det finns ett samband mellan divergensen och det faktum att skriften inte delas ut regelmässigt. Att skriften inte delas ut som den ska behöver i och för sig inte ha andra orsaker än bristande intern kommunikation om häktets informationsrutiner. Men möjligen kan det också ses som ett tecken på att även personalen upplever en divergens, vilket gör att skriften känns problematisk. Detta är en diskussion som jag inte kan ta längre än hit. Jag ser dock ett behov av att undersöka saken närmare.

Källor

Tryckta källor

- Bergström, Göran & Boréus, Kristina. 2005a. Lingvistisk textanalys. I: G. Bergström & K. Boréus (red), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina. 2005b. Diskursanalys. I: G. Bergström & K. Boréus (red), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Englund, Boel & Svensson, Jan. 2003. Sakprosa och samhälle. I: B. Englund & P.Ledin (red), *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur.
- Fairclough, Norman. 1989. *Language and Power*. London: Longman.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman. 2001. *Language and Power*. 2 ed. London: Longman.
- Fowler, Roger & Kress, Gunther. 1979. Rules and regulations. I: R. Fowler, B. Hodge, G. Kress, T. Trew: *Language and control*. London: Routledge.
- Hellspong, Lennart & Ledin, Per. 1997. *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hultman, Tor G. 2003. *Svenska akademiens språklära*. Stockholm: Svenska akademien: Norstedts ordbok [distributör].
- Melin, Lars & Lange, Sven. 2000. *Att analysera text. Stilanalys med exempel*. Lund: Studentlitteratur.
- Mårdsjö, Karin. 1992. *Människa, text, teknik – tekniska handböcker som kommunikationsmedel*. Linköping: Tema, univ.
- Mårtensson, Eva. 1988. Förändringar i 1900-talets svenska – en litteraturgenomgång. I: E. Mårtensson, & J. Svensson (red.): *Offentligbetsstruktur och språkförändring*. Lund: Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk.
- Norrby, Catrin. 2004. *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Sarangi, Srikant & Slembrouk, Stefaan. 1996. *Language, bureaucracy & social control*. London & New York: Longman.
- Winter Jørgensen, Marianne & Philips, Louise. 2000: *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

Kriminalvård i Sverige. 2006.

<www.kvv.se/upload/informationsmaterial/KIS-2006%20redigerad.pdf>
[Hämtat 2006-12-18]

Kåkbladet Nr 12 2001. <http://www.kakbladet.com/kb_pdf/kb12_01.pdf>
[Hämtat 2006-12-18]

Kåkbladet Nr 3 2006. <http://www.kakbladet.com/kb_pdf/kb3_06.pdf>
[Hämtat 2006-12-18]

Lag (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

<http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?%24%7BHTML%7D=SFST_DOK&%24%7BSHTML%7D=SFST_ERR&%24%7BBASE%7D=SFST&BET=1976%3A371&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW> [Hämtat 2006-12-18]

Nuruzzaman, Zandra. 2005. En studie av distans, närhet och kommunikation mellan intagna och personal på en anstalt med hög säkerhet. Luleå: Institutionen för arbetsvetenskap, Luleå tekniska universitet.

<<http://epubl.ltu.se/1402-1781/2005/16/LTU-CDUPP-0516-SE.pdf>> [Hämtat 2006-12-18]

Statsrådsberedningen. 2004. Svarta listan. Ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk. 3 uppl.

<<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/97/75/e28ebb27.pdf>> [Hämtat 2006-12-18]

www.kvv.se: a.

<http://www.kvv.se/templates/KVV_PortalTargets____1981.aspx>
[Hämtat 2006-12-18]

www.kvv.se: b. Kriminalvårdens författningssamling. 2006.

<<http://www.kvv.se/upload/fangelse/KVFS%202006%2012.pdf>> [Hämtat 2006-12-18]

www.kvv.se: c.

<http://www.kvv.se/templates/KVV_PortalTargets____1982.aspx>
[Hämtat 2006-12-18]

www.regeringen.se.

<www.regeringen.se/sb/d/5295/a/39573>
[Hämtat 2006-12-18]

Muntliga källor

Intervju med Peter Carlsson, kriminalvårdsinspektör, Kronobergshäktet

Intervjuer med intagna på Kronobergshäktet

Bilagor

Bilaga 1: Information och ordningsregler vid häktet Stockholm Kronoberg

Bilaga 2: Intervjufrågor

Bilaga 3: Enkät

Bilaga 4: En omskriven version av Information och ordningsregler vid häktet Stockholm Kronoberg

INFORMATION OCH ORDNINGSGREGLER VID HÄKTET STOCKHOLM KRONOBERG

ANKOMST OCH INSKRIVNING

Intagen kroppsvisiteras vid ankomsten till häktet. Finnas behov av läkarvård och medicin anmäls detta till sjuksköterska eller läkare. Civila kläder får användas om den intagne själv kan sörja för att god hygien upprätthålls. Personalen beslutar efter individuell prövning (behovs- och säkerhetsprövning) vilka tillhörigheter den intagne får medföra till bostadsrummet. Normalt får inget som kan vara farligt ur säkerhetssynpunkt, vålla sanitär olägenhet eller försvåra visitation tas in i bostadsrummet.

SAMTAL

Skriv anhållan om samtal med företrädare för kriminalvårdsmyndigheten önskas.

INTRODUKTION

I anslutning till intagning i häktet lämnas information om häktesvistelsen och regelsystemet.

KONTAKTMAN

Häktad tilldelas kontaktman som skall bistå med information och råd, förmedla kontakter, samverka och samråda med andra i åtgärder som rör den häktade, utforma häktesplanering och ansvara för placeringsunderlag.

KURATIV VERKSAMHET

Hjälp med kurativa frågor bistår i första hand kontaktman med. Vid behov kan kontaktmannen förmedla kontakt med psykolog eller socialsekreterare.

NARKOMANVÅRDSTEAM

För häktade med drogproblematik finns möjligheter att samtala med en uppsökare. Denne kan ge information, stöd och råd och vara behjälplig med att hitta lämplig anstaltsplacering som syftar till att stötta individen i valet att ta itu med sitt narkotika-/alkoholberoende.

PRÄSTER

Önskar du samtala med präst finns möjlighet till detta. På häktet finns präster från Svenska kyrkan, Sveriges kristna råd, Romersk-katolska kyrkan och Islamska förbundet.

SJUKSKÖTERSKA

Dessa går ronder tre gånger per dag (morgon, efter lunch och kväll). Stör ej sjuksköterskorna när de är upptagna med andra intagna med hänsyn till sekretessen. Önskar du kontakt med sjuksköterska meddelar du personalen på avdelningen. På gemensamhetsavdelningarna finns systemmottagning 1 gång i veckan.

LÄKARE OCH TANDLÄKARE

Alla nyintagna får automatiskt besök av läkare. Tandläkare besöker häktet en gång per vecka och tar emot patienter med akuta problem. Anhållan lämnas till personalen om kontakt med tandläkare önskas.

PERSONLIG HYGIEN

Intagen skall ha möjlighet att duscha minst tre gånger per vecka eller vid behov. Tandborste, tandkräm, kam, tvål/schampo samt rakutrustning tillhandahålls av häktet. Kläder kan lånas av häktet. Tvättbyte sker var 14:e dag. Intagen kan på egen bekostnad få klippa sig. Frisör kommer till häktet varannan vecka. Anhållan lämnas till personalen på avdelningen.

UTEVISTELSE I RASTGÅRD

Intagen har rätt till utevistelse i rastgård minst en timme per dag. Informera personalen vid frukostutdelningen om ”promenad” önskas. Intagen med enskild promenad får inte prata med andra intagna. Filt, pennor och livsmedel får inte medföras. Det är inte heller tillåtet att klättra/hänga i galler och nättak, mata fåglarna samt klottra och skräpa ned. Tobak, vattenflaska, bok, tidning, kortlek/spel eller CD-freestyle får medföras. Ordningsregler och av personalen lämnade anvisningar skall följas. Vid misskötsamhet avbryts promenaden.

ARBETE

Arbetsplikt föreligger ej. Vid önskemål om arbete skriv anhållan som lämnas till personalen.

BIDRAG/ EGNA MEDEL OCH LÖN

Utbetalning av lön sker en gång i veckan. Saknar intagen medel utgår automatiskt bidrag en gång per vecka.

PENGAR, VÄRDESAKER OCH LEGITIMATIONSHANDLINGAR

Pengar som den intagne inte själv önskar inneha i bostadsrummet skall bokföras på ett häkteskonto. På samma sätt förfäres med pengar som intagen, efter särskild prövning ej medgivits inneha. Bank- och postärenden sker en gång i veckan. En fullmakt krävs för att häktet skall kunna gå intagnas ärenden. Andra värdesaker och legitimationshandlingar prövas individuellt om de får innehas i bostadsrummet.

IN- OCH UTLÄMNING AV TILLHÖRIGHETER

Vid utlämning av personliga tillhörigheter skall dessa lämnas ut till personalen tillsammans med en anhållan. Av anhållan skall det framgå vem som skall hämta tillhörigheterna, personnummer och vilken tid personen kommer. Anhållan inlämnas i god tid innan utlämnandet skall ske. Person som hämtar/lämnar tillhörigheter måste legitimera sig. Tider för inlämning och utlämning av tillhörigheter är vardagar 08.00-11.00, 14.00-17.00 och helger 08.00-11.00, 14.00-17.00. Tillhörigheter, artiklar eller varor som bedöms utgöra en säkerhetsrisk, försvåra visitationer (sådant som kan ätas, drickas, rökas och snusas) eller vålla sanitär olägenhet tas ej emot.

KIOSKVAROR

Kioskvagn kommer till varje avdelning på häktet två gånger per vecka. Kontant betalning gäller vid inköp från kioskvagnen.

MAT

Mat utspisas enligt följande: Frukost ca 07.30, lunch ca 11.30 och middag ca 16.30. Specialkost kan erhållas om medicinska, ideologiska eller religiösa skäl föreligger. Varmvatten till te och kaffe fylls på två gånger per dag. Termosen ställs tom utanför bostadsrummet vid frukostutdelningen och under eftermiddagen.

BIBLIOTEK

Bibliotekarie med bokvagn besöker avdelningen en gång per vecka. En hylla med böcker finns på varje avdelning.

TIDNING, RADIO OCH TV

Häktet tillhandahåller tidning, radio och tv såvida restriktioner inte lägger hinder i vägen.

GEMENSAMHET

På häktet finns tre gemensamhetsavdelningar, 9:4 och 9:5 för män och 8:4 för kvinnor. Uttagning till och placering på gemensamhetsavdelning utreds och beslutas av personalen efter anhållan. Samsittningsmöjligheter finns på häktets alla avdelningar. Restriktioner eller säkerhetsskäl kan lägga hinder i vägen.

BREVGRANSKNING

Åklagaren kan av utredningsskäl och häktet av säkerhetsskäl besluta att ankommande och avgående brev och försändelser skall granskas. Medger inte intagen granskning av ankommande och avgående försändelse kommer dessa att kvarhållas. Intagen förser själv avgående brev med frimärke. Avsändarens namn skall alltid skrivas tydligt på kuvertets baksida. Detta gäller även vid interna brev till annan intagen på häktet. Brev från häktad till svensk myndighet, offentlige försvarare eller internationellt organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda skall vidarebefordras utan föregående granskning.

Adressen till häktet är:

Häktet Kronoberg, Box 121 06, 102 23 STOCKHOLM

TELEFONSAMTAL

Telefonsamtal med svensk myndighet eller samtal som rör den intagnes rättsliga intressen skall bekostas av häktet. Privata samtal får den intagne själv bekosta genom att köpa telefonkort (INTIK-kort) av personalen på respektive avdelning. Kuvert med pengar och namn lämnas till personalen. Önskemål om telefontid framförs till personal vid frukostutdelning. Egen telefonutrustning får ej innehas.

BESÖK

Ansökan om besök görs på särskild blankett. Att godkännas som besökare förutsätter att åklagaren ej motsätter sig besöket av utredningsskäl. I förväg undersöks om den besökande har dömts eller är misstänkt för brottslig verksamhet. Om det bedöms nödvändigt inhämtas också uppgifter om den besökandes personliga förhållanden. Endast de som godkänts som besökare kan boka tid för besök. Nära anhörig prioriteras som besökare. Besök kan vara bevakade eller obevakade. Besökaren skall legitimera sig innan besök och kan få genomgå visitation. Är besöken bevakade skall språk som besöksvakten förstår talas, det är inte tillåtet att ha kroppskontakt eller tala om uppgifter som rör utredningen. I övrigt skall besöksvaktens uppmaningar följas. Besöket avbryts om så ej sker. Intagna visiteras alltid före och efter besök.

Telefontider för bokning av besök: vardagar 08.30 – 11.30

Telefonnummer till besöksbokningen: 08-559 386 71.

Häktets besöksadress: Bergsgatan 52

Röda Korset bedriver även besöksverksamhet på häktet. Kontakta personalen för mer information.

VISITATION

Intagna, bostadsrum och övriga lokaler visiteras regelbundet.

BLOD-, URIN-, ELLER UTANDNINGSPROV

Blod-, urin-, eller utandningsprov får tas på häktad som skäligen kan misstänkas vara påverkad av beroendeframkallande medel eller sådant dopningsmedel som avses i § 1 lagen om förbud mot vissa dopningsmedel.

MOTION

Häktet har ett gym på plan 10 där intagna utan restriktioner kan få möjlighet att träna. Endast ett begränsat antal intagna på varje avdelning kan vistas där samtidigt. Duschning efter träning sker i anslutning till träningslokalen på plan 10. Lämna en anhållan till personalen om du är intresserad. Vissa avdelningar har gym för intagna med restriktioner eller tillgång till motionscykel. Fråga personalen på den avdelning du befinner dig.

BOSTADSRUM

Intagen är skyldig att vårda sitt bostadsrum samt statens övriga egendom som tilldelats som lån. Klistering och klottring på väggar och inventarier är förbjudet. Det är heller inte tillåtet att förvara saker på gallret/fönstret. Intagen får själv städa sitt bostadsrum och är ansvarig för det som finns i rummet.

TRANSPORT

Före transport till och från häktet sker visitering. Pengar och eventuella värdesaker samt legitimationshandlingar skall överlämnas till personalen.

PLACERING

När fängelseedom blivit verkställbar sker utplacering på anstalt. Ett placeringsunderlag med uppgifter från akten, aktuell dom och egna önskemål upprättas och överlämnas till ansvarig placerare för beslut. I avvaktan på anstaltsplacering kan överflyttning till vänteavdelning på annat häkte eller anstalt förekomma.

LAGSTIFTNING

Lagar, förordningar och föreskrifter finns tillgängliga hos avdelningspersonalen.

INFORMATION ENLIGT 26 § PERSONUPPGIFTLAGEN

Intagna i häktet registreras i ett datoriserat klientadministrativt system, KLAS-häk. Du har enligt 26 § Personuppgiftslagen rätt att få ett utdrag ur detta register. Skriftlig anhållan lämnas till personalen på avdelningen.

INFORMATIONSKANAL

Förutom denna skrift finns information om häktesvistelsen att tillgå på TV, kanal 0.

Lars-Åke Pettersson
Kriminalvårdschef

2005-01-11

a)

När fick du den här informatitonstexten i din hand?

Var förvarar du den?

Varför tror du att man har skrivit den?

Hur tycker du att den fyller sin funktion? (*Får du den information du behöver t.ex.?*)

Vad tycker du om den? (*Vad ger den dig för känsla?*)

b)

Tror du att det är en eller flera personer som skrivit den?

Föreställ dig att den person som skrivit texten kommer in genom dörren här, vad ser du för person framför dig?

Är det en person som det går att prata med?

Vad tror du den personen tycker om dig?

Ringa in de siffror du tycker beskriver texten bäst.

Icke informativ 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10 **Informativ**

Svårläst 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10 **Lättläst**

Opersonlig 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10 **Personlig**

Stel 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10 **Levande**

Otrevlig 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10 **Trevlig**

Otydlig 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10 **Tydlig**

Oanvändbar 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10 **Användbar**

INFORMATION OCH ORDNINGSGREGLER VID HÄKTET STOCKHOLM KRONOBERG

ANKOMST OCH INSKRIVNING

Alla intagna kroppsvisiteras vid ankomsten till häktet. Personalen beslutar vilka tillhörigheter du får medföra till bostadsrummet och vilka du måste lämna ifrån dig. Beslutet grundar sig på en individuell behovs- och säkerhetsprövning, och normalt måste du lämna ifrån dig sådant som kan vara farligt ur säkerhetssynpunkt, försvåra visitation eller vålla sanitär olägenhet. Du får använda dina vanliga kläder om du kan ansvara för att hålla dem hela och rena. Om du behöver läkarvård vid ankomsten får du träffa sjuksköterska eller läkare.

OM DU VILL TALA MED LEDNINGEN

Om du vill tala med någon av kriminalvårdsinspektörerna eller med kriminalvårdschefen ska du skriva en s.k. anhållan. (Se rubriken ”Anhållan från intagen”)

”ANHÅLLAN FRÅN INTAGEN”

För vissa önskemål – exempelvis om du vill ha en tandläkartid eller vill träna i gymmet – ska du göra en skriftlig anhållan på en särskild blankett. Blanketten ”Anhållan från intagen” finns tillgänglig på avdelningen.

INTRODUKTION

I samband med intagningen får du information om häktesvistelsen och om vilka regler som gäller på häktet.

DIN KONTAKTMAN PÅ AVDELNINGEN

Du kommer att få en kontaktman som ger information och råd under häktesvistelsen. Kontaktmannen ansvarar för att dina behov blir tillgodosedda. Han eller hon ansvarar också för ditt s.k. placeringsunderlag. Det är det som ligger till grund för vilken anstalt du hamnar på om du döms till fängelsestraff.

SAMTAL OM PERSONLIGA PROBLEM

I första hand är det din kontaktman du ska vända dig till om du behöver tala om personliga problem. Vid behov kan kontaktmannen förmedla kontakt med psykolog eller socialsekreterare.

OM DU HAR MISSBRUKSPROBLEM

På häktet finns ett narkomanvårdsteam som hjälper och stöttar dig om du har missbruksproblem. I teamet arbetar s.k. uppsökare som du kan be att få tala med. Om du döms till fängelsestraff föreslår uppsökaren en lämplig anstalt, där du kan få fortsatt hjälp att ta i tu med ditt narkotika-/alkoholberoende.

SAMTAL MED PRÄST

Önskar du tala med en präst finns möjlighet till detta. På häktet finns präster från Svenska kyrkan, Sveriges kristna råd, Romersk-katolska kyrkan och Islamska förbundet.

BESÖK FRÅN RÖDA KORSET

Personer från Röda Korset kommer och besöker häktet regelbundet för att samtala med de intagna. Kontakta personalen för mer information om du är intresserad.

SJUKSKÖTERSKA

Sjuksköterskorna går ronder tre gånger om dagen (morgon, efter lunch och kväll). Stör inte sjuksköterskorna när de är upptagna med andra intagna, med hänsyn till sekretessen. Om du behöver träffa en sjuksköterska säger du till personalen. På gemensamhetsavdelningarna finns systemmottagning en gång i veckan.

LÄKARE OCH TANDLÄKARE

När du kommer ny till häktet får du automatiskt besök av en läkare. Tandläkare besöker häktet en gång i veckan och tar emot patienter med akuta problem. Lämna en anhållan om du vill ha en tid hos tandläkaren.

PERSONLIG HYGIEN OCH FRISÖR

Du har rätt att duscha minst tre gånger i veckan. Tandborste, tandkräm, kam, tvål/schampo samt rakutrustning får du av häktet. Det finns även kläder att låna. Tvättbyte sker var 14:e dag. Egna kläder tvättar du i tvättstugan, där det finns en tvättlista att skriva upp sig på. Frisör kommer till häktet varannan vecka, och du betalar själv för klippning. Lämna en anhållan till personalen på avdelningen.

UTEVISTELSE PÅ RASTGÅRDEN

Minst en timme om dagen får du vistas ute på rastgården. Informera personalen vid frukostutdelningen om du vill ta en promenad. Den som har restriktioner och "enskild promenad" får inte prata med andra intagna. Du får inte ta med filt, pennor och livsmedel ut på rastgården. Däremot går det bra att ta med tobak, vattenflaska, bok, tidning, kortlek/spel eller CD-freestyle. Det är inte tillåtet att klättra/hänga i galler och nättak, mata fåglarna eller klottra och skräpa ned. Följ ordningsreglerna och de anvisningar personalen lämnar. Om du bryter mot regler och anvisningar avbryts promenaden.

FRIVILLIGT ARBETE

Det är frivilligt att arbeta under häktesvistelsen. Om du vill arbeta, lämna en skriftlig anhållan till personalen.

UTBETALNING AV LÖN OCH BIDRAG

Lön för arbete på häktet betalas ut en gång i veckan. Om du inte har egna pengar får du ett s.k. häktesbidrag en gång i veckan. Personalen kan ge dig mer information om lön och bidrag.

PENGAR, VÄRDESAKER OCH LEGITIMATIONSHANDLINGAR PÅ RUMMET

Pengar som du inte vill ha på ditt rum kan du sätta in på ett häkteskonto. Fråga personalen hur du ska gå tillväga. På häkteskontot sätter personalen även in de pengar som överstiger det belopp du får förvara på rummet. Andra värdesaker och legitimationshandlingar prövas individuellt om de får förvaras i bostadsrummet.

BANK- OCH POSTÄRENDEN

Du kan få dina bank- och postärenden uträttade en gång i veckan. För att häktet ska kunna gå dina ärenden måste du skriva en fullmakt. Fråga personalen hur du gör detta.

IN- OCH UTLÄMNING AV TILLHÖRIGHETER

Utlämning: Om du vill lämna ut personliga tillhörigheter måste du göra en skriftlig anhållan 2-3 dagar före utlämningen. Skriv namn och personnummer på den person som ska hämta tillhörigheterna, samt vilken tid han eller hon kommer. Om tillhörigheterna inte redan finns i häktets förråd lämnar du dem till personalen tillsammans med anhållan.

Inlämning: Tillhörigheter, artiklar eller varor som bedöms utgöra en säkerhetsrisk, försvåra visitationer (sådant som kan ätas, drickas, rökas och snusas) eller vålla sanitär olägenhet tas inte emot.

Observera att personen som hämtar och lämnar tillhörigheter måste legitimera sig. Tider för inlämning och utlämning av tillhörigheter är 08.00-11.00, 14.00-17.00 veckans alla dagar.

KIOSKVAROR

Kioskvagnen kommer till varje avdelning två gånger i veckan. Kontant betalning gäller när du ska handla.

MAT OCH FIKA

Mat serveras följande tider: Frukost ca 07.30, lunch ca 11.30 och middag ca 16.30. Du kan beställa specialkost om du har medicinska, ideologiska eller religiösa skäl. Varmvatten till te och kaffe fylls på två gånger per dag. Ställ den tomma termosens utanför bostadsrummet vid frukostutdelningen och under eftermiddagen.

BIBLIOTEK

Bibliotekarie med bokvagn besöker avdelningen varannan vecka. En hylla med böcker finns på varje avdelning.

TIDNING, RADIO OCH TV

Häktet tillhandahåller tidning, radio och tv såvida restriktioner inte lägger hinder i vägen.

GEMENSAMHETSAVDELNING OCH SAMSITTNING

På häktet finns tre gemensamhetsavdelningar, 9:4 och 9:5 för män och 8:4 för kvinnor. För att komma till en gemensamhetsavdelning lämnar du en skriftlig anhållan. Därefter utreder och beslutar personalen om du kan få bli placerad där. Det finns möjlighet till ”samsittning”, d.v.s att umgås med andra intagna, på häktets alla avdelningar. Restriktioner eller säkerhetsskäl kan lägga hinder i vägen.

BREV OCH BREVGRANSKNING

Av utredningsskäl eller säkerhetsskäl kan åklagaren eller häktet besluta att dina brev och försändelser ska granskas innan du skickar dem/tar emot dem. Om du inte går med på granskning kommer breven att hållas kvar. Vill du skicka brev till en svensk myndighet, offentlig försvarare eller internationellt organ som har ”av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda” blir de däremot inte granskade. Fråga personalen om du är osäker. Frimärke köper du själv i kioskvagnen. Skriv avsändare tydligt på kuvertets baksida. Detta gäller även vid interna brev till andra intagna på häktet.

Adressen till häktet är:

Häktet Kronoberg, Box 121 06, 102 23 STOCKHOLM

TELEFONSAMTAL

Telefonsamtal med svensk myndighet eller samtal som rör dina rättsliga intressen betalas av häktet. Privata samtal får du själv betala genom att köpa telefonkort (INTIK-kort) av personalen. Lämna ett kuvert med pengar och namn till personalen. Önskemål om telefontid meddelar du vid frukostutdelningen. Du får inte ha egen telefonutrustning på häktet.

BESÖK

För att ta emot besök gör du en ansökan på en särskild blankett. I förväg undersöks om den besökande har dömts eller är misstänkt för brott, och åklagaren kan i vissa fall motsätta sig besöket av utredningsskäl. Det är bara de som godkänts som besökare som kan boka tid för besök. Nära anhöriga prioriteras som besökare. Besökaren måste legitimera sig före besök och kan få genomgå visitation. Besöken kan vara bevakade eller obevakade beroende på hur hög säkerhetsrisken bedöms vara, och beroende på vilka utredningsskäl som finns.

Vid **bevakade** besök gäller detta:

- Du och din besökare måste tala på ett språk som besöksvakten förstår.
- Ni får inte ha kroppskontakt.
- Ni får inte tala om uppgifter som rör utredningen.

I övrigt ska besöksvaktens uppmaningar följas, annars avbryts besöket. Du blir alltid visiterad före och efter besök.

Telefontider för besöksbokning: vardagar 08.30 – 11.30

Telefonnummer till besöksbokningen: 08-559 386 71.

Häktets besöksadress: Bergsgatan 52

VISITATION

Alla intagna, bostadsrum och övriga lokaler visiteras regelbundet. Det är dessutom rutin att du blir visiterad före och efter besök, samt före och efter transport.

BLOD-, URIN-, ELLER UTANDNINGSPROV

Personalen har rätt att ta blod-, urin-, eller utandningsprov på dig om du misstänks vara påverkad av beroendeframkallande medel, som narkotika eller alkohol, eller sådant dopningsmedel som står i § 1 lagen om förbud mot vissa dopningsmedel. Fråga avdelningspersonalen om du vill ha tillgång till lagtexter och föreskrifter

TRÄNING OCH MOTION

Häktet har ett gym på plan 10 där du har möjlighet att träna om du inte har restriktioner. Duschar finns i anslutning till träningslokalen. Lämna en anhållan till personalen om du är intresserad. Vissa avdelningar har gym eller tillgång till motionscykel för intagna med restriktioner. Fråga personalen på din avdelning.

DITT BOSTADSRUM

Du har ansvar för att vårda ditt bostadsrum samt övriga föremål du lånar av häktet. Det är förbjudet att klottra eller klistra upp saker på väggar och möbler. Du får inte heller förvara något på gallret/fönstret. Det är du själv som städar bostadsrummet och ansvarar för det som finns i rummet.

RUTINER VID TRANSPORT

Före transport till och från häktet blir du visiterad. Pengar och eventuella värdesaker samt legitimationshandlingar ska du lämna till personalen.

PLACERING PÅ ANSTALT

Om du blir dömd till fängelsestraff kommer du inom kort att bli placerad på anstalt. Var du hamnar beror på uppgifterna i ditt placeringsunderlag. Underlaget innehåller uppgifter från akten, aktuell dom och dina egna önskemål. Det är din kontaktman eller annan avdelningspersonal som upprättar och ansvarar för placeringsunderlaget, samt lämnar det till Placeringsenheten för beslut. Medan du väntar på anstaltsplacering kan det hända att du får flytta till en väntavdelning på ett annat häkte eller anstalt.

TILLGÅNG TILL LAGAR OCH FÖRESKRIFTER

Fråga avdelningspersonalen om du vill ha tillgång till lagar, förordningar och föreskrifter.

INFORMATION ENLIGT 26 § PERSONUPPGIFTLAGEN

Intagna i häktet registreras i ett datorsystem, "KLAS-häk".

Du har enligt 26 § Personuppgiftslagen rätt att få ett utdrag ur detta register.

Lämna en skriftlig anhållan till personalen på avdelningen.

INFORMATIONSKANAL

Förutom denna skrift finns information om häktesvistelsen på TV, kanal 0.

Lars-Åke Pettersson
Kriminalvårdschef